

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку у виробничій сфері

Магістерська робота

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ

Спеціальність : 071 – Облік і оподаткування
Магістерська програма – ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Виконав студент групи
ОПДм-21
Лац І.І.

Науковий керівник :
к.е.н., доцент Р.В.Романів

Тернопіль -2018

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВІДОБРАЖЕННЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

- 1.1. Сутність основних засобів як головного об'єкту орендних операцій
- 1.2. Класифікація орендних відносин, їх функції та історія становлення
- 1.3. Стан фінансового лізингу в Україні та його нормативно-правове забезпечення

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ

- 2.1. Організація обліку орендних операцій
- 2.2. Методика обліку об'єктів операційної оренди та її вдосконалення
- 2.3. Особливості обліку операцій з фінансової оренди
- 2.4. Особливості організації податкових розрахунків за орендними операціями
- 2.5. Міжнародні підходи до обліку орендних операцій

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ТА АУДИТ ОБ'ЄКТІВ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ

- 3.1 Загальний аналіз необоротних активів як об'єкта орендних операцій
- 3.2 Методика аналізу ефективності лізингових операцій
- 3.3. Методика аудиту орендних операцій

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах дефіциту власних фінансових ресурсів і відсутності можливості отримання інвестиційних кредитів найбільш доступним і ефективним способом фінансування відтворення основних засобів є оренда. Попит на лізингові послуги визначає не дуже сприятливе інвестиційне середовище в країні. В умовах відсутності зацікавленості з боку комерційних банків інвестувати у виробництво, нерозвиненості вторинного ринку корпоративних паперів, слабкості інституту застави вітчизняні підприємства мають вкрай обмежену можливість залучити кошти для купівлі об'єктів основних засобів. Водночас найбільші компанії-постачальники сьогодні не володіють таким обсягом оборотного капіталу, який необхідний для здійснення системного фінансування своїх клієнтів на купівлю устаткування шляхом розстрочки платежів на тривалий строк.

З розвитком технічного прогресу потреба народного господарства в інвестиціях не може повністю задовольнятися тільки традиційними каналами фінансування, якими є бюджетні та власні кошти організацій, довгострокові банківські позики та інші джерела. При цьому не тільки зміщуються пріоритети у джерелах фінансування в бік збільшення питомої ваги власних коштів підприємств та організацій, але й виникають потреби в принципово нових каналах фінансування. У цих умовах фінансова оренда стає додатковим варіантом задоволення традиційних потреб підприємств.

Виникнення оренди - це наслідок можливості реалізувати право будь-якої особи на реалізацію підприємницької діяльності. Світовий досвід і світова практика доводять, що на кожному історичному етапі оренда стає органічною складовою виробничих, економічних, соціальних відносин та сприяє ефективному використанню накопиченого всіма попередніми формаціями елементами матеріального базису виробництва. Дослідження законодавчих і нормативних положень, підходів і точок зору вітчизняних та зарубіжних учених свідчить про відсутність єдиного системного підходу щодо визначення оренди як економічної категорії. Незважаючи на гостру потребу української

економіки в розвитку лізингових відносин, у країні наразі немає комплексної програми їх розвитку, відчувається дефіцит знань з питань лізингу як на рівні державних службовців, так і серед безпосередніх учасників лізингових відносин. Ось чому теоретико-методологічні питання обліку лізингових операцій становлять значний науковий і практичний інтерес. Саме ці питання і зумовили актуальність обраної теми.

Метою роботи є уточнення категорії «орендні операції», перспективи їх впровадження і розвитку в Україні в цілому і на досліджуваному підприємстві зокрема. Вказана мета зумовила формулювання таких завдань:

- дослідити сутність основних засобів як головного об'єкту орендних операцій;
- визначити підходи до класифікації орендних відносин, їх функції та історія становлення;
- дослідити стан фінансового лізингу в Україні та його нормативно-правове забезпечення;
- визначити підходи до організації обліку орендних операцій;
- розкрити методику обліку об'єктів операційної оренди та шляхи її вдосконалення;
- дослідити особливості обліку операцій з фінансової оренди;
- визначити особливості організації податкових розрахунків за орендними операціями;
- розкрити міжнародні підходи до обліку орендних операцій;
- провести загальний аналіз стану необоротних активів як об'єкта орендних операцій;
- розкрити методику аналізу ефективності лізингових операцій;
- визначити методику аудиту орендних операцій.

Об'єктом дослідження виступила господарська діяльність товариства з обмеженою відповідальністю «Орбітал».

Предметом дослідження є теоретичні і практичні розробки щодо організації і методики обліку орендних операцій.

Наукова новизна полягає у здійсненні критичної характеристики та порівняльного аналізу методики орендних операцій у вітчизняній та зарубіжній практиці та розробки на цій основі власних підходів щодо вдосконалення їх обліку.

Практична значущість полягає у здійсненні факторного аналізу впливу на показники ефективності використання необоротних активів стану власних та орендованих основних засобів досліджуваного підприємства. Пропонована методика аудиту дозволить покращити рівень контрольної роботи на підприємстві.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літературних джерел та додатків.

За результатами дослідження опубліковано статтю в студентському науковому збірнику на тему «Економічний зміст орендних операцій, їх види та практика застосування» .

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВІДОБРАЖЕННЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність основних засобів як головного об'єкту орендних операцій

Процес управління підприємством вимагає спеціального аналізу і глибокого проектного обґрунтування. В сучасному уявленні це вже не епізодичне покращення окремих важливих характеристик управлінського апарату і методів його роботи, а складна система взаємопов'язаних заходів, які повинні бути розроблені і обґрунтовані за допомогою розвинутого науково-методичного інструментарію, нових підходів до розгляду комплексу завдань, які ставляться перед інформаційним середовищем підприємства.

Враховуючи, що інформація в ролі засобу управління забезпечує зв'язки між системою і оточуючим середовищем, виступає корелятором організованої системи і служить основою процесу прийняття рішень, як зазначає Р.В.Романів основне завдання управління можна сформулювати, як організація чіткої системи виробничо-економічної інформації, яка відповідає потребам управління і створення умов для її безперервного функціонування [94, С.13].

Бухгалтерський облік є важливою складовою інформаційної системи управління та повинен доповнювати основні його функції. Інформація про основні засоби й ефективність їх використання здатна вплинути на весь управлінський процес щодо виробничої діяльності.

Засоби праці є важливою ланкою в науково-технічному прогресі. Вони все більше підкоряють собі не тільки сам процес праці, але і весь процес виробництва, його, технологію і організацію. Якісний стан основних засобів, ступінь їх розвитку і відповідності останнім досягненням науково-технічного прогресу визначають рівень продуктивних сил суспільства, здатність його виробничого апарату вирішувати поставлені завдання.

Отже, засоби праці, які безпосередньо використовуються при виготовленні продукції, є матеріальною основою виробничих потужностей підприємств і галузей промисловості. Від величини їх обсягу, правильного формування і раціональної структури в значній мірі залежать темпи росту виробництва продукції і національного доходу країни. Раціональна експлуатація основних засобів є важливим чинником оптимізації собівартості продукції, тобто загальних витрат виробництва та оподаткування підприємства, що безпосередньо впливає на загальний кінцевий фінансовий результат діяльності будь-якого підприємства.

Об'єкт основних засобів визнається активом якщо існує ймовірність, що:

1. Підприємство отримає в майбутньому економічну вигоду від його використання.

2. Його вартість може бути достовірно визначена.

Упевненість у тому, що об'єкт основних засобів відповідає першому критерію пов'язано з наявністю підтвердження що всі ризики та вигоди пов'язані з використанням його уже перейшли до підприємства. Майбутні економічні вигоди від використання основних засобів можуть бути отримані у вигляді доходу від реалізації продукції, економії або інший спосіб. Ймовірність отримання економічних вигод оцінює керівництво підприємства на основі свідчень, які є в його розпорядженні на момент визнання активом.

Класифікація основних засобів за ознаками, які мають відношення до нашого дослідження представлено на рис.1.1.

До виробничих основних засобів належать: будови, споруди, передавальні пристрої, машини і устаткування, робочі машини і обладнання, вимірювальні й регулюючі прилади, лабораторне устаткування, обчислювальна техніка, інші машини і обладнання, транспортні засоби, інструмент, виробничий інвентар і приладдя, господарський інвентар, робочі і продуктивні тварини, багаторічні насадження, меліорація земель і водойми, інші основні засоби.

Невиробничі основні засоби безпосередньо не беруть участі у процесі виробництва. До невиробничих основних засобів належать: будови і споруди житлово-комунального та культурно-побутового призначення, транспортні засоби, обладнання, інструменти та інші основні засоби невиробничого призначення для обслуговування житлових, комунальних та культурно - побутових потреб населення.

Рис.1.1 Класифікація основних засобів стосовно теми дослідження.

За використанням основні засоби поділяють на діючі (всі основні засоби, що використовуються у господарстві), недіючі (ті, що не використовуються у даний період часу у зв'язку з тимчасовою консервацією підприємств або їх окремих цехів), запасні (різне устаткування, що знаходиться в резерві і призначене для зміни об'єктів основних засобів, що вибули або ремонтуються).

Істотне значення в обліку основних засобів і ознака, що прямо стосується нашого дослідження має розподіл їх за належністю на власні й орендовані. Власні засоби можуть формуватися шляхом внесення основних засобів до статутного капіталу, придбання об'єктів основних засобів із власних прибутків підприємства, спеціальних фондів тощо. Орендовані основні засоби показуються у балансі орендодавця, тим самим виключається можливість подвійного обліку одних і тих же засобів.

Напрями формування складу та величини основних засобів залежать від етапу життєвого циклу підприємства (табл. 1.1). Умовно можна виділити такі етапи: створення підприємства, зростання, зрілість, спад.

На етапі створення підприємству необхідно сформувати масив основних засобів, який за своїм обсягом і складом забезпечуватиме виготовлення продукції запланованого обсягу і асортименту. В цей період підприємство працює не на повну потужність, бо коло замовників і споживачів ще не сформоване, тому розширення виробничої бази на основі задіяних технологій

не є необхідним. Вже на цьому етапі на ринку може виникнути попит на нові вироби, через те, що номенклатура товарів, представлених на ринку, постійно розширюється. Утворюється ситуація, коли наявний основний капітал підприємства не дозволяє розпочати випуск нової продукції, і тому виникає потреба впровадження на підприємстві нової техніки та технологій. Якщо етап створення підприємства характеризується відносно невеликим проміжком часу, то потреби в заміні зношених елементів *масиву основних засобів* не виникає. Таким чином основними напрямками формування *масиву основних засобів* на етапі створення підприємства є утворення основного капіталу, впровадження нової техніки і технологій.

Таблиця 1.1

Взаємозв'язок формування величини та складу основних засобів і етапів життєвого циклу підприємства [14]

Напрями формування величини та складу основних засобів	Етапи життєвого циклу підприємства			
	створення і виходу на ринок	розвиток	зрілість	спад
<i>Утворення масиву основних засобів</i>	+	-	-	-
<i>Збільшення обсягу масиву основних засобів</i>	-	+	-	-
<i>Зміна зношених об'єктів</i>	±	+	+	±
<i>Модернізація масиву основних засобів</i>	+	+	+	±
<i>Впровадження інноваційної техніки і технології</i>	+	+	+	±
<i>Зменшення обсягу і оптимізація складу масиву основних засобів</i>	-	-	-	+

На етапі зростання обсяги виробництва продукції підприємства збільшуються, на ринку може з'явитися попит на нові товари. Виникає ситуація, коли наявний *масив основних засобів* підприємства не дозволяє

збільшити випуск продукції, чи розпочати виробництво нових видів. Також на цьому етапі життєвого циклу підприємства частина *масиву основних засобів* може потребувати заміни через фізичний або моральний знос.

Отже, основними напрямками формування *масиву основних засобів* на етапі розвитку є розширення виробничої бази на основі технологій, що використовуються підприємством; впровадження техніки і технологій, що забезпечують виготовлення нової для підприємства продукції; заміна зношених об'єктів *основних засобів*.

На етапі зрілості основним завданням підприємства є утримання досягнутих позицій. Для цього необхідно здійснювати постійне оновлення *масиву основних засобів* для задоволення попиту споживачів на нові товари, що з'являються на ринку, та замінювати зношені об'єкти для забезпечення належної якості виробів. Якщо підприємство зможе перейти на якісно новий технічний і технологічний рівень, розширити асортимент продукції, підвищити якість її виготовлення, то воно уникне періоду спаду і перейде на нову криву життєвого циклу у період зростання. Таким чином, на етапі зрілості основними напрямками формування *масиву основних засобів* є оновлення техніки і технології, заміна зношених об'єктів.

Етап спаду характеризується скороченням обсягів виробництва. Для запобігання зниженню ефективності використання *масиву основних засобів* підприємства можуть здійснити зменшення його обсягу, оптимізувати склад. При наявності достатніх фінансових ресурсів, на цьому етапі підприємства також здійснюють заміну зношених об'єктів і вдаються до модернізації *основних засобів* з метою переходу на новий життєвий цикл і збільшення у майбутньому обсягів виробництва.

В умовах дефіциту власних фінансових ресурсів і відсутності можливості отримання інвестиційних кредитів найбільш доступним і ефективним способом фінансування відтворення основних засобів є оренда.

Орендування основних засобів має специфіку стосовно їх експлуатації.

Дослідження законодавчих і нормативних положень, підходів і точок зору вітчизняних та зарубіжних учених свідчить про відсутність єдиного системного підходу щодо визначення оренди як економічної категорії. Поглиблене вивчення проблеми дозволило сформулювати власне визначення даної категорії, яке враховує виконувані нею функції. Оренда – це регульований договором спосіб реалізації відносин власності між орендодавцем і орендарем, що проявляються як функція формування матеріальних факторів виробництва та як господарська операція з приводу розподілу прав володіння, користування й розпорядження необоротними активами в обмін на орендну плату. Запропоноване визначення оренди підтверджується наступною схемою (рис. 1.2).

Доволі часто науковці розглядали оренду як спосіб реалізації відносин власності, що проявлялися у розмежуванні прав: володіння, користування, розпорядження. Тому висвітлюючи сутність орендних відносин доцільно дослідити оренду у контексті відносин власності.

У сучасній економічній літературі власність визначалася то як основне виробниче відношення, то як сукупність виробничих або економічних відносин. Також поширеною є думка про власність як правову категорію, що розкривається через володіння, розпорядження, користування. Слід відмітити, що власність і праця взаємопов'язані, оскільки ніколи не бувають відокремленими і індивідуальними. Власність - це блага, досягненні працею. І якщо марксовий постулат «праця створила людину» визнати як незаперечну істину, то слід також визнати, що праця — це, насамперед, прагнення людини до придбання власності.

Власність — це не просто надбання, не майно і не річ, а форма суспільних відносин, що обумовлюється походженням та економічним змістом засобів виробництва та засобів відтворення робочої сили, оточуючого середовища. Ці відносини проявляються нероздільною тріадою:

- 1) суб'єкт власності, тобто той, хто чимось володіє,

- 2) об'єкт власності, тобто те надбання, що комусь належить,
- 3) це право першого елемента тріади по відношенню до другого.

Що стосується характеристики відносин власності при оренді, то серед фахівців немає єдиної думки щодо того, які з прав володіння, користування і розпорядження переходять від власника до орендаря. Спільна думка лише в тому, що орендар отримує право користування орендованим майном, що й зафіксоване у чинному законодавстві про оренду.

Якщо це стосується нерухомості, то як зазначає Р.В.Романів система реєстрації прав на нерухоме майно повинна забезпечувати щонайменше можливості:

- 1) визначати місцезнаходження та межі земельної ділянки і розташованих об'єктів нерухомості;
- 2) ідентифікувати власника нерухомого майна;
- 3) ідентифікувати права щодо нерухомого майна.

Принципами такої системи повинні бути: точність – система повинна містити точну інформацію та бути захищеною від стороннього втручання; швидкість – система повинна обробляти великі масиви трансакцій без затримок; доступність – система повинна бути доступною для ознайомлення і дешевою в користуванні [98, С.274].

Досліджуючи це питання Положий В.М. та Чижов Л.П. висловили думку, що оренда це «процес обміну частини права володіння об'єктом власності, а саме права користування і розпорядження на еквівалентний його вартості розмір винагороди в грошовій чи натуральній формі» [86, С.34].

Підтримуючи позиції, вважаємо, що привласнення засобів виробництва як об'єктів власності здійснює орендодавець, а привласнення цих же об'єктів в якості об'єктів господарювання здійснює орендар. Розділення прав власності і господарювання не порушує належності тих чи інших об'єктів суверенному власнику. Він залишається їх власником, але на час дії орендного договору власник передає право господарювання безпосередньо виробнику - орендарю. За таких умов орендар привласнює об'єкти власності на правах володіння,

розпорядження, користування. В такому розумінні, оренду можна розглядати не тільки як форму реалізації власності, але і як форму господарювання, основними принципами якої виступають: договірні відносини між суб'єктами привласнення, економічна і правова самостійність орендаторів, право присвоєння господарюючими суб'єктами продукції і доходу.

1.2. Класифікація орендних відносин, їх функції та історія становлення

Як показують історичні дослідження орендні операції проводились ще у далекому минулому.

Глиняні таблички, знайдені у шумерському місті Ур (2 тис.р. до н.е.) містять відомості про храмових священників- орендодавців, що здавали в оренду сільськогосподарські знаряддя, землі, водні джерела, волів та іншу худобу місцевим фермерам. Однак стародавні документи не обмежують сферу орендної практики держави Шумер і не виключають того, що оренда існувала і в більш стародавні часи, хоча поки що до нас не дійшла інформація про це. Орендні відносини набули значного поширення у різних частинах стародавнього світу і не випадково знайшли своє відображення навіть у Біблії, в притчі оповіщається про власника землі, який здає в оренду власні виноградники та винний прес.

В архівах Ватикану зберігаються бухгалтерські книги в яких засвідчуються розрахунки Ватикану (1279-1280 рр.) та папського двора (1590-1604 рр.) з орендаторами, що ще раз підтверджує існування орендних відносин та непогано налагодженого рахівництва для того періоду [40, С.189].

Рівень і різноманітність орендних взаємовідносин у всі століття був тим вище, чим більше свободи мали члени суспільства, чим вища була ступінь соціального прогресу.

Таким чином бачимо, що орендні операції відносились до одних з перших, які використовувались в бухгалтерському обліку.

Виникнення оренди - це наслідок можливості реалізувати право будь-якої особи на реалізацію підприємницької діяльності. Світовий досвід і світова практика доводять, що на кожному історичному етапі оренда стає органічною складовою виробничих, економічних, соціальних відносин та сприяє ефективному використанню накопиченого всіма попередніми формаціями елементами матеріального базису виробництва. Ідея оренди походить з глибини віків, проте її актуальність не знижується ні з перебігом часу, ні з переходом від одного типу економічної системи до іншої. Розуміння оренди засновано на розмежуванні права власності і права користування майном, при збереженні прав власності орендодавця .

В Україні орендні операції буди узаконені прийняттям відповідного розділу Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про фінансовий лізинг». Пізніше дані документи були доповнені положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

В Україні орендні операції регламентуються різними нормативними документами.

Визначення оренди як господарського процесу, складовими якого виступають об'єкти, суб'єкти та розрахунки між ними, дозволило розробити класифікацію орендних операцій саме за ознаками, що відповідають об'єктам обліку.

Рис. 1.3. Класифікація орендних операцій для побудови їх обліку.

Виходячи з класифікації об'єктів оренди визначено такі види оренди, як оренда основних засобів, оренда інших необоротних матеріальних активів,

оренда нематеріальних активів, оренда незавершеного капітального будівництва та оренда інвестиційної нерухомості. Відповідно до розрахунків за орендними операціями виділено короткострокову та довгострокову оренду (рис. 1.3).

Відповідно до рис.1.3. бачимо, що об'єктами орендних операцій можуть бути лише необоротні активи. Однак левову частку в сукупності необоротних активів, які виступають об'єктами орендних операцій займають основні засоби.

Згідно П(С)БО 14 «Оренда» оренда - угода, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку [88].

Згідно П(С)БО 14 «Оренда» оренду слід поділяти на фінансову та операційну відповідно до того, якою мірою ризики та вигоди, пов'язані з правом власності на орендований актив, стосуються орендодавця та орендаря.

Фінансова оренда - оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Оренда вважається фінансовою за наявності хоча б однієї з наведених нижче ознак:

- 1) орендар набуває права власності на орендований актив після закінчення строку оренди;
- 2) орендар має можливість та намір придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливую вартість на дату придбання;
- 3) строк оренди становить більшу частину строку корисного використання (експлуатації) об'єкта оренди;
- 4) теперішня вартість мінімальних орендних платежів з початку строку оренди дорівнює або перевищує справедливую вартість об'єкта оренди;
- 5) орендований актив має особливий характер, що дає змогу лише орендареві використовувати його без витрат на його модернізацію, модифікацію, дообладнання;

б) орендар може подовжити оренду активу за плату, значно нижчу за ринкову орендну плату;

7) оренда може бути припинена орендарем, який відшкодовує орендодавцю його втрати від припинення оренди;

8) доходи або втрати від змін справедливої вартості об'єкта оренди на кінець терміну оренди належать орендарю.

Операційна оренда - оренда інша, ніж фінансова.

Дослідження змісту термінів «ризиків» та «вигод» відповідно до нормативно-правових документів та зіставлення ризиків та вигод, що виникають при операційній та фінансовій оренді дозволяє зробити висновок, що в більшості випадків вони співпадають незалежно від виду оренди (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Можливі ризики та вигоди від орендованого майна [26, С.85]

Показники	Операційна оренда	Фінансова оренда
Ризики у формі:		
- збитків внаслідок простоювання орендованого обладнання	Так	Так
- збитків внаслідок застосування застарілих технологій	Так	Так
- втрати доходів внаслідок зміни економічних умов	Так	Так
Економічні вигоди у формі:		
- отримання доходів орендарем від використання орендованого майна	Так	Так
- доход від продажу орендованого майна	Ні	Ні

Орендні операції є дуже важливими в суспільному виробництві і виконують такі функції, як правова, економічна, соціальна, організаційна, психологічна та підприємницька. Розшифрування даних функцій представлено на рис. 1.4.

Актуальним питанням на сьогодні є розмежування понять оренди та лізингу, ідентифікація яких здійснюється найчастіше. Регулювання оренди повинно здійснюватись виходячи із її економічної сутності.

Тому вихідною умовою створення дієвого механізму управління орендою є її визначення. Визначення оренди повинне давати загальну характеристику,

охоплювати фундаментальні властивості, істотні закономірності, розкривати відмінні ознаки і особливості.

Стосовно трактування «оренда», то аналізуючи дефініції різних авторів, ми прийшли висновку, що причиною існування різних трактувань є недостатнє вивчення та різні підходи науковців та практиків до визначення сутності оренди, недосконале практичне регулювання орендної діяльності нормативно-правовими актами.

Лізинг (англ. Lease - оренда) - це вид підприємницької діяльності, спрямованої на інвестування власних або запозичених коштів, сутність якої полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на певний строк лізингоотримувачу майна, яке є власністю лізингодавця, за умов сплати лізинго-отримувачем періодичних лізингових платежів. Предметом договору лізингу може бути неспоживна річ (рухоме або нерухоме майно), віднесена відповідно до законодавства до основних засобів. Не можуть бути предметом договору лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси та їх відокремлені структурні підрозділи (філії, цехи, дільниці) [19, С.207].

Рис.1.4. Перелік та зміст функцій орендних операцій

Попит на лізингові послуги визначає не дуже сприятливе інвестиційне середовище в країні. В умовах відсутності зацікавленості з боку комерційних банків інвестувати у виробництво, нерозвиненості вторинного ринку корпоративних паперів, слабкості інституту застави вітчизняні підприємства мають вкрай обмежену можливість залучити кошти для купівлі об'єктів основних засобів. Водночас найбільші компанії-постачальники сьогодні не володіють таким обсягом оборотного капіталу, який необхідний для здійснення системного фінансування своїх клієнтів на купівлю устаткування шляхом розстрочки платежів на тривалий строк.

Лізинг є альтернативою банківському кредитуванню, розстрочці і самофінансуванню. Про конкуренцію таких взаємовиключних продуктів, як «кредитування», «відстрочка платежу», «лізинг», просто не йдеться. Отже, лізингова компанія є посередником, яка бере на себе ризики інвестування капіталу в об'єкти основних засобів, забезпечує гарантований збут виробнику техніки і гарантоване постачання її споживачеві.

Відсутність однозначної думки, щодо визначення лізингу призводить до того, що авторами багатьох науково-практичних робіт дана форма фінансування трактується по-різному. Одні розглядають лізинг як своєрідний спосіб кредитування підприємницької діяльності, інші повністю ототожнюють з довгостроковою орендою або з однією з її форм, побудовану на відносинах найму або підряду, треті рахують лізинг завуальованим способом купівлі-продажу та права користування чужим майном, а четверті інтерпретують лізинг як управління чужим майном.

Так, вчені В. Міщенко, О. Луб'яницький, Н. Слав'янська враховуючи фінансову сторону відносин, розглядають лізинг, як одну з форм кредитних надходжень машин і обладнання, як альтернативу традиційному банківському кредиту [76, С. 9].

Беручи до уваги економічну сутність, лізинг є вкладенням коштів на основі їх трансформації в основний капітал. Розглядаючи фінансовий лізинг як передавання майна в тимчасове користування на умовах повернення, платності та строковості, його слід характеризувати як товарний кредит в основні засоби.

Неправильно розглядати лізинг тільки з точки зору кредитних відносин, оскільки при кредитуванні угода обумовлена актом купівлі-продажу, а при фінансовому лізингу такий взаємозв'язок відсутній.

Не викликає сумніву і те, що продавець лізингового майна, з яким лізингоодержувач безпосередньо не пов'язаний договірними відносинами, бере участь в операції придбання майна. Разом з тим, перехід права власності на предмет лізингу до лізингоодержувача в кінці терміну оренди є можливим, але

необов'язковим атрибутом лізингової операції, а значить, фінансовий лізинг не можна назвати відносинами з купівлі-продажу, оформленими на виплату платежу.

Фінансовий лізинг має суперечливу двоїсту природу. Цей дуалізм виявляється в тому, що, з одного боку, основою будь-якої лізингової угоди є економічна, тобто кредитна, за своєю суттю операція. Лізингодавець вкладає свої ресурси в основні засоби і, будучи їх власником, надає лізингоодержувачеві фінансову послугу. Надаючи в користування на визначений період елементи основного капіталу, власник у встановлений час отримує їх назад, що відповідає принципам терміновості та зворотності. За свою послугу він отримує винагороду у вигляді комісійних, тим самим забезпечуючи реалізацію принципу платності.

Беручи до уваги економічний бік відносин, за своїм змістом лізинг приймає одну із форм кредитування для придбання майна, альтернативну традиційній банківській позиції. Якщо розглядати лізинг як передавання майна в тимчасове користування на принципах платності, зворотності та терміновості, то це можна класифікувати як інвестиційний кредит в основні виробничі засоби.

З іншого боку, оскільки лізингодавець і лізингоодержувач оперують з капіталом не у грошовій формі, то за формою організації позикової вартості лізинг нагадує торговельний кредит, але між ними є принципові відмінності. Це стосується, перш за все, відносин власності при торговельному кредиті та лізингові: при торговельному кредиті з передачею у тимчасове користування товару одночасно передається і право власності на об'єкт угоди, а при лізингові право користування майном переходить до лізингоодержувача з моменту укладання лізингової угоди. Торговельний кредит є короткостроковим, а класичний лізинг передбачає довгострокову оренду, хоча середньострокові та короткострокові угоди також можливі.

Таким чином, лізинг доповнює відносини фінансових інститутів з діловими колами щодо фінансування технічного переозброєння, реконструкції

та розвитку виробництва.

Проведені дослідження і аналіз публікацій дозволив чітко сформулювати спільні ознаки і відмінності оперативної оренди та лізингу (табл.1.3).

Таблиця 1.3.

Відмінні ознаки між оперативною орендою і лізингом

Лізинг виконує важливі функції.

Перша функція - виробнича. Полягає в тому, що лізинг є прогресивною формою технічного забезпечення виробництва, відкриває користувачам доступ до передової техніки в умовах її швидкого морального старіння. Він найбільш ефективний щодо дорогого обладнання із значним ризиком морального старіння.

Світовий досвід показує, що бурхливий розвиток лізингу ініціюється прискоренням темпів науково-технічного прогресу. Лізинг дозволяє усунути суперечності між необхідністю використання найсучаснішої техніки та швидким моральним старінням в умовах загострення конкуренції. Таким чином, виробнича функція лізингу полягає у вирішенні лізингоотримувачем своїх виробничих завдань за допомогою тимчасового використання, а не придбання обладнання у власність.

Друга функція лізингу - фінансова, оскільки лізинг є формою вкладення в основні засоби. З розвитком технічного прогресу потреба народного господарства в інвестиціях не може повністю задовольнитися тільки традиційними каналами фінансування, якими є бюджетні та власні кошти організацій, довгострокові банківські позики та інші джерела. При цьому не тільки зміщуються пріоритети у джерелах фінансування в бік збільшення питомої ваги власних коштів підприємств та організацій, але й виникають потреби в принципово нових каналах фінансування. У цих умовах фінансова оренда стає додатковим варіантом задоволення традиційних потреб підприємств.

- сприяння розвитку лізингу з боку урядових органів і фінансового ринку в інтересах стимулювання економічного зростання та збільшення інвестицій [66, С.373].

Оренда є майновим наймом у чистому вигляді, тоді як лізинг належить до господарських операцій з елементами майнового найму, а також купівлі-продажу, поставки, кредиту. Для лізингу визначальною є його інвестиційна складова. Цим фінансовий і оперативний лізинг принципово відрізняються від оренди.

Ще одним різновидом майнового найму є прокат. До останнього часу у вітчизняному законодавстві розглядається лише побутовий прокат. Цивільний кодекс України визначає прокат як надання майна в тимчасове користування за плату. Це визначення нічим не відрізняється від наданого визначення майнового найму, під яким розуміється оренда. Хіба що побутовий прокат має певні обмеження щодо об'єкта найму.

Дослідження системи відносин найму показали, що прокат відрізняється від оренди насамперед економічною роллю об'єкта найму. Якщо в оренду здається майно, що тимчасово не використовується орендодавцем, то у прокат - майно, яке спеціально призначене для передачі в користування іншим особам. У сучасних умовах при прокаті наймодавцем є юридична або фізична особа, для якої надання речей у користування є видом підприємницької діяльності. Вищевикладене дає підстави окремим авторам, переважно правникам, розглядати прокат не як самостійне явище, а як особливий вид оренди [3, С.183].

Інші вважають, що об'єктами прокату можуть бути окремі види рухомого майна. Проте, на нашу думку, цим не вичерпуються можливості прокату.

Ще одним напрямом використання майна є концесія. Під концесією традиційно розуміється договір, який держава укладає з суб'єктом підприємницької діяльності, на експлуатацію промислових підприємств, земельних ділянок, природних ресурсів або підприємство, створене на основі

такого договору. В загальному випадку концесія схожа на довгострокову оренду, однак має суттєві відмінності, наприклад, вона дає змогу:

- отримати державне або комунальне майно терміном на 10 - 50 років (при оренді державного майна термін обумовлюється сторонами і, як правило, не перевищує 3 років);

- отримувати в концесію працюючі підприємства, в тому числі і планово-збиткові (оренда дозволяє отримувати лише цілісні майнові комплекси);

- отримувати в концесію не лише майно, але і права на провадження певних видів підприємницької діяльності, наприклад, будівництво дороги, житлового будинку, надання житлово-комунальних послуг, транспортних послуг тощо.

1.3. Стан фінансового лізингу в Україні та його нормативно-правове забезпечення

Як показують дослідження, нині в Україні відсутня необхідна достовірна інформаційна база не лише по кількісних, але й по якісних показниках, які характеризують вітчизняну лізингову діяльність. Державні статистичні органи не мають даних щодо обсягів лізингових послуг, кількості укладених, виконаних і невиконаних договорів, джерел фінансування, вартості техніки і обладнання, переданого в лізинг у розрізі видів економічної діяльності, суб'єктів господарювання та економіки в цілому. Це пояснюється недосконалістю та інформаційною обмеженістю звітності господарських структур.

Розвиток лізингу є особливо актуальним для України з огляду на такі обставини:

- 1) українська економіка характеризується високим ступенем зношеності основних фондів. При цьому підприємства змушені фінансувати інвестиції

переважно із власних коштів, оскільки кредити банків, кошти інститутів спільного інвестування та інші джерела зовнішнього фінансування складають порівняно невеликий відсоток від загального обсягу капітальних вкладень в економіці;

2) в країні є недостатньо розвинутим сектор малих та середніх підприємств, насамперед через ускладнений доступ до фінансування.

У наш час більшість українських підприємств є потенційними лізингоодержувачами, оскільки відчувають нестачу оборотних коштів. Вони не можуть оновлювати свої основні фонди, впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу і вимушені брати кредити. Існують різноманітні види кредитування: іпотечне, під заставу цінних паперів, під заставу партій товару, нерухомості. Однак підприємству за необхідності оновлення своїх основних фондів вигідніше брати устаткування в лізинг.

Якщо проаналізувати діяльність лізингових компаній за роками, то можна помітити, що максимального розвитку вони набули в 2013 році (табл.1.4). Однак війна спричинила спад ділової активності в послідувачі роки. Проте в 2017 році ситуація вирівнялася.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг, (Нацкомфінпослуг) станом на 1 грудня 2017 року видала 364 ліцензій на надання послуг з фінансового лізингу (86 лізингодавців - юридичних осіб (фінансових установ) та 278 фінансових компаній). За даними комісії, загальна вартість діючих договорів фінансового лізингу за результатами 9 місяців 2017 року склала 23,2 млрд грн, що на 0,3 млрд грн більше, ніж на початок 2017 року [68].

Таблиця 1.4.

**Вартість договорів фінансового лізингу та їх кількість
за періодами [28, 68]**

Період	Вартість договорів фінансового лізингу та їх кількість		Кількість договорів	
	Юридичними	Фінансовими	Юридичними	Фінансовими

	особами	компаніями	особами	компаніями
2012	14708,8	1,7	10826	6
2013	31536,6	16,5	11051	32
2014	7181,0	257,4	8940	26
2015	6241,4	20,2	4098	21

За даними Асоціації, протягом трьох кварталів 2017 року обсяг нового бізнесу лізингових компаній – учасників Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» склав майже 6,89 млрд грн (сукупна вартість предметів лізингу) . Це на 103% перевищує аналогічні показники 2016 року. За 9 місяців 2017 року сукупний портфель лізингових компаній, які входять до Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців», виріс майже на 5% (+474 мільйонів гривень) і станом на 30 вересня 2017 року склав 10,614 млрд грн.

Збільшення обсягів фінансування предметів лізингу відбувається як за рахунок активізації роботи з клієнтами, які раніше мали досвід роботи з лізинговими компаніями, так і за рахунок налагодження співпраці з представниками малого і середнього бізнесу, реалізації різних роз'яснювальних програм. Малий та середній бізнес починає більше розуміти переваги різних небанківських способів фінансування, в той час, як банківський ринок залишається «зарегульованим», дуже часто банківські кредити є недоступними для малого та середнього бізнесу.

Дослідження показали, що лізинг в зарубіжних країнах є потужним фінансовим інструментом. Аналізуючи таблицю 1.5, можна сказати, що частка лізингу в інвестиціях в цих країнах, є досить значною.

Лідером є США, де частка лізингу сягає третини інвестицій, Німеччина не поступається США і є також лідером за цим показником. Таким чином, результати аналізу свідчать, що обсяги ринку лізингу та відносні показники його розвитку постійно зростають.

Таблиця 1.5

Ринок лізингових послуг за кордоном [77]

Країна	Частка лізингу в інвестиціях в основні засоби, %	Співвідношення річного обсягу лізингових операцій та ВВП, %
Велика Британія	12	1,28
Німеччина	15	2,05
Франція	11	1,5
США	31	1,87

Найбільшими у світі лізинговими компаніями є американські компанії GMAC і GE і з майже однаковими обсягами лізингових операцій у 2011 році - 17,634 і 17,374 млн. дол. США відповідно.

Лізинг у США є основним інвестиційним інструментом, на частку якого впродовж багатьох років припадає понад 30 % інвестицій в обладнання. У свою чергу, банківські холдингові компанії мають право здійснювати лізинг рухомого і нерухомого майна; а національні банки - лише лізинг рухомого майна.

Лізингова промисловість у США представлена кількома організаціями, найбільшою з яких є Лізингова і Фінансова Асоціація Устаткування (ELFA), що була заснована як Асоціація Орендодавців Устаткування у 1961 році. В даний час ELFA представляє приблизно 600 членських компаній

Найпопулярнішим у США є лізинг комп'ютерної техніки, питома вага якого у структурі лізингових активів становить більше 20,6 %. Також домінує лізинг вантажівок та трейлерів (10,7 %), авіаційної техніки (10,5 %), будівельного обладнання і техніки (7,9 %), сільськогосподарського обладнання і техніки (6,1 %).

У 2013 році на частку США припадало 39,7 % від загального обсягу нового лізингового бізнесу у світі, а близько 30 % усіх інвестицій в обладнання

і транспортні засоби здійснювалось у вигляді лізингових угод.

Найпопулярнішим у США є лізинг комп'ютерної техніки, питома вага якого у структурі лізингових активів становить більше 20,6 %. Також домінує лізинг вантажівок та трейлерів (10,7 %), авіаційної техніки (10,5 %), будівельного обладнання і техніки (7,9 %), сільськогосподарського обладнання і техніки (6,1 %) [77].

Україна має досить високий потенціал для розвитку ринку лізингу, але існують деякі проблеми, що стримують цей розвиток, а саме:

1. Доступ до фінансування. Вартість лізингу залишається відносно високою для лізингоотримувача, тому малі і середні підприємства все ще мало використовують переваги лізингу. Переважна більшість лізингових угод передбачає авансовий платіж, середня величина якого 20% від вартості предмету лізингу. Відсоткова ставка по лізингу вища за банківський кредит.

2. Податкове законодавство та адміністративна реформа. Існуюче податкове законодавство містить деякі перепони щодо лізингу. Необхідно внести певні зміни до адміністративної та судової системи, щоб спростити процедуру повернення об'єкту лізингу, що зменшить вартість транзакції для лізингодавця.

3. Недостатність знань. Відчувається гостра необхідність в тому, щоб малий і середній бізнес був більш обізнаним щодо лізингу.

4. Відсутність вторинного ринку для довгострокових активів. Не зважаючи на величезний попит на оновлення основних фондів в багатьох галузях економіки, включаючи сільське господарство та медицину, лізингові компанії не мають бажання давати в лізинг неліквідні активи.

5. Нерозвинуті кредитні бюро. Лізингові компанії відчувають труднощі аналізуючи потенціальних лізингоотримувачів внаслідок відсутності достатньої інформації про кредитну історію клієнта.

Також до основних проблем, що перешкоджають успішному формуванню лізингових відносин в Україні можна віднести: брак стартового капіталу у лізингових компаній; недостатню фінансову стійкість

лізингодавців; слабкий розвиток інфраструктури ринку; нестабільну економічну ситуацію в країні; незацікавленість банків у довгостроковому кредитуванні лізингових угод; відсутність стимулів та необізнаність суб'єктів господарювання у застосуванні лізингу; слабку державну підтримку; відсутність державної зацікавленості та її підтримки у формуванні розвинутого ринку лізингових послуг.

Лізинг є засобом пришвидшення оновлення основних засобів, стимулювання розвитку національної економіки в цілому, її структурної перебудови, збільшення інвестицій у різні галузі економіки. Проте існує необхідність удосконалення законодавчої бази, усунення суперечностей у законах, які регулюють цей вид діяльності. Однак на сьогодні єдиного визначення понять оренди та лізингу у законодавстві і нормативних положеннях не існує (табл. 1.6).

Як бачимо, спільним у наведених трактуваннях є строкове і платне користування активами під час здійснення орендних операцій. По-різному визначаються об'єкти оренди, фінансовий лізинг, види орендних операцій. Така неоднозначність зумовлена складністю змісту, що його віддзеркалюють розглянуті терміни.

Порівнюючи визначення, що дає чинне українське законодавство, лізингу й оренді, можна пересвідчитися у значних відмінностях їх правового регулювання. Слід зазначити, що досі серед фахівців єдиної точки зору на співвідношення оренди й лізингу як форм майнового найму немає. Деяко ототожнює оренду та лізинг, інші вважають останній однією з форм оренди. Підстава для цього, зокрема, та, що багатьох дезорієнтує ототожнення лізингу й оренди в Податковому кодексі України. На нашу думку, поняття оренди та лізингу не можна ототожнювати, адже, незважаючи на те, що підходи до обліку та оподаткування лізингу й оренди однакові, ці економічні категорії мають ряд суттєвих відмінностей.

Таблиця 1.6.

Трактування поняття «оренда» в нормативних документах

Тому необхідно чітко розмежувати ці поняття у законодавчій базі.

У світі існують два діаметрально протилежні підходи до правового регулювання лізингу. Перший враховує складність правової природи лізингу і те, що він об'єктивно перебуває на межі суміжних відносин: доручення, оренди, продажу, товарного кредиту, позики, застави. Цей підхід в Україні реалізовувався в умовах відсутності законодавства про лізинг [35, С207].

Господарським кодексом України встановлено правові основи господарської діяльності, що ґрунтується на звітності господарських одиниць різних форм власності. Цим кодексом визначено, що оренда майна це діяльність, яка спрямована на отримання у виняткове користування майна на обмежений термін. Такий підхід до визначення операції оренди відповідає визначенню господарської діяльності у формі і передачі в оренду засобів виробництва, опосередковану договором.

Разом з тим, Господарський кодекс України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання та підвищити ефективність суспільного виробництва. Також його спрямовано на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів лізингу відповідно до вимог конституції України.

Другий підхід ґрунтується на визнанні існування особливого інституту лізингу, норми якого не збігаються з нормами інших інститутів цивільного права. Дійсно, лізингоодержувач має більше прав покупця за договором купівлі- продажу, в якому він не є стороною договору, а роль і функції лізингодавця і лізингоодержувача суттєво відрізняються від ролі і функцій орендодавця.

Таким чином, Господарський кодекс України виділяє прямий лізинг, який здійснюється у формі договору, що передбачає надання лізингодавцем у користування лізингоодержувачу майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем, на певний строк і за встановлену плату.

Відповідно до Господарського кодексу України та Закону України «Про

фінансовий лізинг» головними суб'єктами лізингу є лізингодавець, лізингоодержувач і продавець лізингового майна. Не маючи достатніх фінансових ресурсів, лізингоодержувач обирає постачальника основних засобів та укладає договір лізингу з лізинговою компанією. Для того, щоб лізингова компанія закупила основні засоби, лізингоодержувач надає їй баланс, установчий договір, статут, документи, що гарантують сплату лізингових платежів, а також бізнес-план.

Практика застосування Закону України «Про фінансовий лізинг» підтверджує думку фахівців щодо необхідності його вдосконалення.

До основних недоліків відноситься:

- 1) визначення лізингу не розкриває сутності лізингу як майнового кредиту і не пояснює, яке, власне, майно лізингодавець може надавати у користування;
- 2) у законі визначено два види і три форми з більш ніж 40 наявних видів. При цьому, визначення фінансового та операційного (оперативного) лізингу досить невдалі;
- 3) закон не містить статті, яка б регулювала діяльність лізингових компаній;
- 4) статтею 16, як одну з обов'язкових складових лізингового платежу, визначено відшкодування вартості об'єкта лізингу в розмірі амортизаційних відрахувань за період платежу. Така конкретна прив'язка до амортизаційних відрахувань не забезпечує гнучкості платежів, що є однією з переваг лізингу;
- 5) закон не забезпечує стимулювання розвитку лізингу в Україні.

Удосконалення також потребує система обліку лізингових операцій. Стимулом для активізації лізингових операцій може стати збільшення податкових пільг через використання прискореної амортизації, скасування податку на прибуток з лізингодавців і фінансово-кредитних інститутів, які беруть участь у лізинговій угоді, термін якої перевищує 3 роки.

Висновки до розділу 1.

1. Аналіз законодавчих і нормативних положень, підходів і точок зору вітчизняних та зарубіжних учених свідчить про відсутність єдиного

системного підходу щодо визначення оренди як економічної категорії. Поглиблене вивчення проблеми дозволило сформулювати власне визначення даної категорії, яке враховує виконувані нею функції. Оренда – це регульований договором спосіб реалізації відносин власності між орендодавцем і орендарем, що проявляються як функція формування матеріальних факторів виробництва та як господарська операція з приводу розподілу прав володіння, користування й розпорядження необоротними активами в обмін на орендну плату

2. Як показують історичні дослідження орендні операції проводились ще у далекому минулому. Виникнення оренди - це наслідок можливості реалізувати право будь-якої особи на реалізацію підприємницької діяльності. Світовий досвід і світова практика доводять, що на кожному історичному етапі оренда стає органічною складовою виробничих, економічних, соціальних відносин та сприяє ефективному використанню накопиченого всіма попередніми формаціями елементами матеріального базису виробництва.

3. Виходячи з класифікації об'єктів оренди визначено такі її види, як оренда основних засобів, оренда інших необоротних матеріальних активів, оренда нематеріальних активів та оренда інвестиційної нерухомості. Відповідно до розрахунків за орендними операціями виділено короткострокову та довгострокову оренду. Згідно П(С)БО 14 «Оренда» оренду слід поділяти на фінансову та операційну відповідно до того, якою мірою ризики та вигоди, пов'язані з правом власності на орендований актив, стосуються орендодавця та орендаря. Фінансова оренда - оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Операційна оренда - оренда інша, ніж фінансова. Функціями орендних відносин є правова, економічна, соціальна, організаційна, психологічна, підприємницька.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ

2.1 Організація обліку орендних операцій

Процес управління підприємством вимагає спеціального аналізу і глибокого проектного обґрунтування. В сучасному уявленні це вже не епізодичне покращення окремих важливих характеристик управлінського апарату і методів його роботи, а складна система взаємопов'язаних заходів, які повинні бути розроблені і обґрунтовані за допомогою розвинутого науково-методичного інструментарію, нових підходів до розгляду комплексу завдань, які ставляться перед інформаційним середовищем підприємства. Як зазначає Романів Р.В. «.....враховуючи, що інформація в ролі засобу управління забезпечує зв'язки між системою і оточуючим середовищем, виступає корелятором організованої системи і служить основою процесу прийняття рішень, основне завдання управління можна сформулювати, як організація чіткої системи виробничо-економічної інформації, яка відповідає потребам управління і створення умов для її безперебійного функціонування» [94, С.12].

Організація бухгалтерського обліку – це один із найбільш відповідальних етапів функціонування підприємства та підготовки до його ефективної діяльності. Саме тому неможливо переоцінити значення належної, науково-обґрунтованої організації обліку, який забезпечує достовірну інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства при вирішенні поточних та перспективних проблем.

Під організацією обліку розуміють систему умов та елементів побудови облікового процесу з метою отримання достовірної та своєчасної інформації про господарську діяльність підприємства і здійснення контролю за раціональним використанням виробничих ресурсів і готової продукції. Її призначення – удосконалення та раціоналізація обробки інформації, розподіл робіт між персоналом бухгалтерії, наукова організація праці.

При організації і веденні бухгалтерського обліку підприємство в своїй роботі керується П(С)БО, які являють собою нормативно-правові акти, затверджені Мінфіном України, що визначають принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансових звітностей, що не суперечать міжнародним стандартам.

Основна мета організації та ведення обліку орендних операцій - встановлення контролю за наявністю, рухом і збереженням об'єкта, правильним оформленням відповідної технічної документації, своєчасним виставленням претензій постачальникові обладнання на поставку об'єкта лізингу. Особливий контроль здійснюється за виконанням зобов'язань лізингоодержувача та своєчасністю лізингових платежів відповідно до умов договору, за поверненням несплачених у визначені терміни, чергових лізингових платежів лізингодавцеві. Бутинець Ф.Ф. зазначає, що визначаючи організацію бухгалтерського обліку, підприємство повинно самостійно обирати форму обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з урахуванням особливостей діяльності й технології обробки інформації [80, С.61].

Відтак, організація обліку орендних операцій на підприємстві охоплює такі завдання:

- своєчасне, повне, достовірне, безперервне відображення всіх фактів господарської діяльності, здійснених на підприємстві;

- обробка даних за допомогою відповідних процедур, прийомів і способів відповідно до вихідної інформації;

- вибір облікових номенклатур - оптимального переліку інформації, яка необхідна в бухгалтерському обліку для відображення об'єктів; визначення форм і складання альбомів первинних документів, облікових реєстрів, звітності для внутрішньогосподарського обліку, а також вироблення документообігу і, в цілому, - формування справочинства;

- складання на основі отриманого масиву обробленої інформації, зафіксованої у первинних документах, фінансовій звітності та подання її

зацікавленим користувачам;

- відображення операцій лізингу в бухгалтерському обліку залежить від того, з якою метою лізингоодержувач отримує основні засоби та яку відіграють вони в його діяльності.

При здійсненні операцій з фінансового лізингу об'єктом обліку є:

- необоротні активи, які виступають об'єктом лізингу;
- лізингові платежі;
- зобов'язання, які виникають перед лізингодавцем;
- фінансові витрати лізингоодержувача у складі лізингових платежів.

Одним з основних елементів організації бухгалтерського обліку на підприємстві є Наказ про облікову політику.

До наказу про облікову політику підприємства стосовно орендних операцій ми пропонуємо включати такі положення.

1. Закріплення у встановленому порядку матеріальної відповідальності осіб, які безпосередньо будуть експлуатувати лізингове майно.

2. Порядок відображення наявності й руху предметів оперативної оренди на позабалансових рахунках.

3. Організація бухгалтерського обліку розрахунків за операціями оперативної оренди щодо правильності нарахування платежів і списання їх на витрати господарської діяльності відповідно до напрямку використання предмета лізингу.

4. Порядок розмежування і відображення в обліку витрат підприємства на поточний ремонт лізингового майна й витрат на поліпшення активу відповідно до умов лізингового договору.

На нашу думку, закріплення в обліковій політиці лізингоодержувача положень щодо матеріальної відповідальності дозволить керівництву підприємства здійснювати дієвий контроль за правильністю експлуатації та збереженням предметів оренди.

Первинною ланкою в системі організації первинного обліку орендних операцій є договір (угода).

Для договору лізингу характерний такий склад учасників: лізингодавець, лізингоодержувач, продавець лізингового майна, страхові товариства, інвестори, фінансово-кредитні установи та Державний лізинговий фонд. Наявність такої кількості учасників лізингу викликана параметрами угоди, основні характеристики якої затверджені на законодавчому рівні, а також практичними аспектами діяльності лізингових компаній, що полягають у залученні грошових коштів для здійснення лізингу.

Таким чином, лізингова операція заснована на двох основних відносинах: купівлі-продажу (договір купівлі-продажу) з тимчасовим використанням обладнання (договір лізингу). Особливість такої операції полягає у тому, що об'єкт лізингу одночасно виступає, як власність лізингодавця і як функція капіталу лізингоодержувача. Наявність цих факторів свідчить, про те, що лізинг виступає способом реалізації відносин власності.

Згідно з міжнародною практикою придбання власником майна для його наступного передання у лізинг на замовлення лізингоодержувача є характерною ознакою фінансового лізингу, який передбачає викупівлю лізингоодержувачем об'єкта лізингу, або фактично повне відшкодування його вартості внесенням за користування ним. Після закінчення строку договору фінансового лізингу об'єкт лізингу, переданий лізингоодержувачу відповідно до договору, переходить у власність лізингоодержувача або викупується ним за залишковою вартістю (зазвичай вона є символічною) [21, С. 34].

Економічне підґрунття таких договорів полягає у фінансовому посередництві лізингодавця між продавцем майна та його фактичним покупцем - лізингоодержувачем. Такий вид лізингу забезпечує вкладання коштів в основні засоби та збільшує оборотний капітал лізингоодержувача.

За зовнішніми ознаками договори, що мають ознаки орендних операцій (налічується 19 таких договорів), можна об'єднати у чотири групи [69]:

- перша група - договори, що за своїми ознаками більш схожі до орендних (договори оренди, лізингу, прокату, фрахту, бербоут-чартеру);
- друга група - договори, що за своїми ознаками більш схожі до

кредитних (договори кредиту та його видів, позички та позики);

- третя група - договори, що за своїми ознаками більш схожі до договорів купівлі - продажу (договори найму - продажу, торгівлі в розстрочку);

- четверта група - інші договори (договори ренти, концесії, комерційної концесії, довічного утримання (догляд), управління майном) (табл. 2.2).

Дані Додатку А показують, що всі досліджувані договори мають спільні ознаки з договором оренди. Проте деякі договори (лізинг, бербоут - чартер, кредит, франчайзинг) мають всі об'єднуючі ознаки договору оренди, але відрізняються за додатковою ознакою; це дає можливість назвати такі договори різновидами оренди. Інші договори - не мають всіх необхідних ознак договору оренди; отже схожість між цими договорами лише зовнішня [69].

Обмеженість об'єктів лізингу вказує, що «оренда» і «лізинг» - поняття різні. До того ж, за договором лізингу майно передається у володіння та користування, а за договором оренди - може передаватися лише в користування. Як зазначає із цього приводу В.Вітлінський, «за договором оренди можлива передача майна тільки у користування, що виключено за договором лізингу» [26, С. 65]. Деякі автори [27] вважають, що основною відмінністю договору лізингу від договору оренди є участь у лізингових операціях третьої сторони, тобто продавця (постачальника) майна.

Публічна договірність договору прокату відрізняє його від договору оренди, а антипідприємницький зміст договору позички (безоплатність) ніколи не дасть сплутати його з договором оренди.

Фрахт у вузькому розумінні - це, свого роду, договір про надання послуги по перевезенню пасажирів або вантажів, тобто в даному випадку, звичайно, не здійснюється перехід права користування транспортним засобом. Згідно із законодавством фрахт і чартер - поняття синонімічні. Проте, чартер використовується при користуванні водним та повітряним транспортом. Бербоут - чартер є різновидом договору оренди транспортного засобу.

Кредит відноситься до тих договорів, що мають всі основні ознаки орендних відносин, і водночас перебуває на межі суміжних відносин: товарне

та комерційне кредитування, позика. Спробуємо розібратися в чому все ж таки полягає відмінність. По-перше, якщо в будь-яких договорах присутній такий об'єкт як грошові кошти, то мова йтиме про кредит або позику. По-друге, за кредитним договором не передбачається перехід права володіння об'єктом найму (що не можливе, оскільки виключним об'єктом кредиту є грошові кошти), а за договором позики об'єкт найму передається у володіння (об'єктом найму позики може бути будь-яка річ), що відрізняє позику не тільки від кредиту, а й від оренди.

Комерційний кредит хоч і є різновидом кредиту, але це єдиний договір в сукупності, подібних до договору оренди, договорів, який має тільки одну-єдину спільну ознаку з орендою - договірність.

Договори торгівлі в розстрочку, товарного кредиту, ренти, договір довічного управління майном та найму - продажу мають об'єднуючі між собою ознаки. Критерій їх розмежування - момент переходу права власності. А ось від договору оренди вони суттєво відрізняються, про що зазначає Л.Братчук: «Найсуттєвіші відмінності цих договорів полягають у характерному для кредитного договору переході права власності на його предмет від кредитора до позичальника, тоді як за договором оренди це право зберігається за орендодавцем; у предметі даних договорів, яким може бути майно» [11, С. 23].

Щодо порівняльних характеристик договорів оренди та управління майном, слід пригадати, що користування - це вилучення з речі корисних властивостей шляхом її продуктивного чи особистого споживання. Такого права позбавлений управитель у разі укладання договору управління майном.

Таким чином, порівнявши договір оренди з подібними договорами, можна дійти висновку, що договір оренди має якісні відмінності. Цей висновок є цілком аргументованим, що дає підстави стверджувати: договір оренди є самостійним і специфічним договором, і потребує вдосконалення окремого регулювання в нормативно-правовій базі.

Основні завдання обліку і контролю орендних операцій для прийняття управлінських рішень можна сформулювати таким чином:

- а) формування достовірної інформації про власне та орендоване майно;
- б) правильність документального оформлення орендних операцій;
- в) повне та своєчасне відображення орендних зобов'язань
- г) своєчасне здійснення розрахунків за орендними зобов'язаннями
- д) правильний розрахунок , відшкодування та оподаткування орендної плати;
- е) визначення фінансового результату від проведення орендних операцій;
- є) точне обчислення собівартості ремонту орендованого майна;
- ж) повне та достовірне розкриття інформації про орендоване майно та орендні зобов'язання в бухгалтерській звітності.

Податковим законодавством встановлено перелік умов за наявності однієї з яких у договорі операція буде вважатися фінансовим лізингом. Такий підхід призводить до того, що облік оподаткування операцій, пов'язаних з фінансовим лізингом, проводиться за формою складеного контракту, а не за економічною сутністю самої лізингової операції.

Враховуючи те, що фінансовий лізинг - це складна операція, що викликає зміни в структурі активів і зобов'язань, та відображає кілька операцій, кожна з яких оформляється відповідним первинним документом, як основою для бухгалтерських записів господарських операцій. Регулювання стосунків між лізингоодержувачем і лізингодавцем здійснюється на підставі таких документально оформлених первинних документів:

- договір лізингу — договір, який укладається у формі багатосторонньої угоди за участю лізингодавця, лізингоодержувача, продавця об'єкта лізингу або двосторонньої угоди між лізингодавцем і лізингоодержувачем, за якою лізингоодержувач набуває права користування об'єктом лізингу за плату протягом погодженого строку з лізингодавцем;
- акт приймання-передачі об'єкта лізингу, який супроводжується технічною, товарно-супровідною, страховою документацією;
- платіжні доручення на оплату лізингових платежів;
- розрахункова документація - рахунок-фактура, розрахункова

специфікація, переказний вексель;

- митна документація - декларація митної вартості, митна декларація, сертифікат про походження об'єкту лізингу, довідка про сплату митних платежів (у випадку міжнародного лізингу).

Одночасно з підписанням договору про лізинг проводиться передача об'єктів лізингу і на кожний об'єкт, що передається згідно з договором фінансового лізингу, складаються акти приймання передачі основних засобів за типовими формами первинних документів з обліку основних засобів.

Оплата лізингових платежів здійснюється за платіжними дорученнями відповідної форми, з урахуванням вимог щодо заповнення реквізитів типових документів. Таким чином, облікова процедура за операцією фінансового лізингу охоплює процес отримання первинних документів, обробку та їх перевірку, систематизацію, відображення операцій у відповідних облікових регістрах, зведення показників діяльності і оформлення їх у фінансовій звітності підприємства. Облік здійснюється так, щоб можна було встановити наявність об'єкта за кожною класифікаційною групою та окремо, за місцем знаходження та джерелом виникнення. На основі моделювання операцій фінансового лізингу можна детальніше уявити механізм всієї лізингової операції, проаналізувати рух основних засобів, джерела їх формування, а також господарські процеси, що відбуваються на підприємстві.

Технічний бік облікового процесу полягає у виборі форми бухгалтерського обліку, яка залежить від порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації про об'єкти та суб'єкти лізингових відносин і стан розрахунків за даними операціями. Під формою ведення бухгалтерського обліку розуміють сукупність регістрів, які використовуються в певній послідовності та взаємодії для обліку із застосуванням принципу подвійного запису.

Систему регістрів бухгалтерського обліку підприємства обирають з додержанням єдиних засад обліку та з урахуванням особливостей технології обробки облікових даних відповідно до вимог стандартів.

2.2. Методика обліку операційної оренди та її вдосконалення

Облік орендних операцій відрізняється у орендаря і орендодавця. Розглянемо спочатку порядок обліку операційної оренди .

Основні засоби, передані в операційну оренду, залишаються на балансі орендодавця й обліковуються на рахунку 10 «Основні засоби» з виділенням у регістрах аналітичного обліку у відокремлену групу, в якій зазначається, що ці об'єкти передані в операційну оренду.

Орендар обліковує орендовані об'єкти на позабалансовому рахунку 01 «Орендовані необоротні активи». У нього має бути копія інвентарної картки або виписка з інвентарної книги, що додається орендодавцем до акта приймання-передачі орендованих об'єктів. Ці картки зберігаються в орендаря окремо. Після повернення об'єкта оренди орендодавцю орендар списує його з позабалансового обліку, вилучає з картотеки копію відповідної картки і разом з актом приймання-передачі підшиває до документів за поточний місяць. При передачі об'єкта в оренду одержувач подає орендодавцю довіреність на отримання цінностей. Повернення об'єкта з оренди також оформляють з використанням довіреності.

Для аналітичного обліку та забезпечення спостереження за використанням у місцях експлуатації основних засобів кожному об'єкту присвоюється інвентарний номер (п. 8 Методичних рекомендацій № 561), який закріплюється за об'єктом основних засобів на весь час його знаходження на даному підприємстві. Інвентарні номери об'єктів основних засобів, що вибули, не присвоюються іншим об'єктам основних засобів, які надійшли на підприємство, протягом періоду, що забезпечує виключення ідентифікування нових об'єктів з тими, які вибули (наприклад, протягом строків зберігання документів). Орендовані об'єкти основних засобів можуть залишатися з інвентарними номерами орендодавця (якщо в орендаря відсутні основні засоби з такими самими інвентарними номерами).

Як показало дослідження, на значній частині підприємств відзначають інформативну обмеженість типових первинних документів з обліку орендованого майна, що ускладнює якісне ведення бухгалтерського обліку, погіршує його аналітичну базу, негативно позначається на ефективності контролю та прийнятті управлінських рішень. Для підвищення аналітичності обліку необхідно також ввести картки аналітичного обліку орендованого майна і відомість обліку орендованого майна (рис.2.1).

Рис.2.1 Документооборот з обліку операцій оперативної оренди.

З метою вдосконалення аналітичного обліку, пропонуємо облік наявності й руху предметів оперативної оренди необхідно здійснювати в розрізі окремих субрахунків до позабалансового рахунку 01 відповідно до видів лізингового майна, тобто позабалансовий облік будівель необхідно здійснювати окремо від обліку транспортних засобів. З цією метою можна до рахунку 01 відкривати такі субрахунки: 013 «Будинки та споруди, одержані в оперативну оренду», 014 «Машини та обладнання, одержані в оперативну оренду», «Транспортні засоби, одержані в оперативну оренду». У випадку, коли предмет оперативної оренди у підприємства один або декілька одного виду, то використання наведених вище субрахунків, на нашу думку, є недоцільним.

Дохід від операційної оренди підприємство-орендодавець відображає в бухгалтерському обліку і звітності з урахуванням того, належить чи ні такий дохід до основної діяльності цього підприємства.

Орендодавець (власник) нараховує за встановленими нормами амортизацію за переданими в оренду об'єктами: дебет рахунку 23 «Виробництво» (окремий субрахунок для обліку витрат на орендні послуги) і кредит рахунку 13 «Знос (амортизація) необоротних активів». На дебет рахунку 23 крім амортизації відносять й інші витрати, супутні експлуатації об'єкта оренди, якщо вони виконуються орендодавцем. Витрати орендодавця з укладання угоди про оренду (юридичні послуги, комісійні винагороди)

визначаються іншими операційними витратами того звітного періоду, у якому вони мали місце. З рахунку 23 витрати щомісяця списують в дебет субрахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності».

Якщо орендодавець отримує орендну плату наперед, то він відображає її спочатку у складі доходів майбутніх періодів: дебет рахунку 31 і кредит рахунку 69. Одночасно показується податкове зобов'язання з ПДВ: дебет субрахунку 643 «Податкові зобов'язання», кредит субрахунку 641 «Розрахунки за податками». У наступних місяцях відповідно до строків оренди відображають дохід від оренди: дебет рахунку 69, кредит субрахунку 713 «Дохід від операційної оренди активів». Зараховується податкове зобов'язання з ПДВ: дебет субрахунку 713, кредит субрахунку 643.

Дохід від операційної оренди визнається іншим операційним доходом відповідного звітного періоду. На належну до одержання суму орендної плати дебетують субрахунок 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» і кредитують

У такому випадку витрати, пов'язані з отриманим доходом від операційної оренди, що є основною діяльністю підприємства-орендодавця, такому орендодавцю слід відображати за дебетом рахунку 23 «Виробництво». У Звіті про фінансові результати (форма № 2) такі витрати відображаються у рядку «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)».

Належна за користування об'єктом операційної оренди плата визнається в орендаря витратами згідно з ПБО 16 на прямолінійній основі протягом строку оренди або з урахуванням способу одержання економічних вигід, пов'язаних із використанням об'єкта операційної оренди (п. 9 ПБО 14). Нарахована орендна плата в орендаря відображається залежно від призначення орендованого об'єкта у складі собівартості продукції (робіт, послуг), адміністративних витрат, витрат на збут тощо.

Таблиця 2.1.

Кореспонденція рахунків при орендних операціях(умовний приклад)

В орендаря вказані операції будуть відображені наступним чином (табл.2.2).

У Примітках до фінансової звітності орендодавець наводить таку інформацію щодо операційної оренди:

- первісну (переоцінену) вартість і знос об'єктів операційної оренди на дату балансу за їх класифікаційними групами;
- суму майбутніх мінімальних орендних платежів за угодами невідмовної операційної оренди на дату балансу загальною сумою та окремо для кожного з таких строків оренди: до одного року, від одного до п'яти років, більше п'яти років;
- непередбачену орендну плату, включену у звітному періоді до складу фінансового доходу (витрат);
- стислі дані про чинні орендні угоди, а саме показники, які застосовуються для розрахунку непередбачених орендних платежів; обмеження, передбачені орендними угодами.

Інформацію, яка повинна подаватися у Примітках щодо орендних операцій, наведено в таблиці 2.3.

Вдосконалення системи обліку орендних операцій перш за все повинно торкнутися первинної документації.

Вдосконалення облікової документації і документообороту має здійснюватись в слідуючих напрямках:

- підвищення оперативності оформлення та обробки інформації процесу оренди;

Таблиця 2.3.

Орендні операції в Примітках до фінансової звітності

Показники, які підлягають розкриттю	Орендар	Орендодавець
Операційна оренда		
1. Загальна сума майбутніх мінімальних орендних платежів за невідмовною орендою, усього	+	+
2. У т.ч. для кожного з періодів оренди:		
- до одного року;	+	+
- від одного до п'яти років;	+	+
- після п'яти років.	+	+
3. Загальна сума майбутніх мінімальних орендних платежів на дату балансу, яку передбачається отримати за угодами невідмовної суборенди	+	-
4. Орендні платежі та платежі з суборенди, визнані у звіті про фінансові результати за звітний період, усього	+	-
5. У т.ч. суми мінімальних орендних платежів:		
- платежі за угодами з невідмовної оренди;	+	-

- платежі за угодами з невідмовної суборенди.	+	-
б. Загальна інформація про чинні орендні угоди: -основа визначення непередбачених орендних платежів; -наявність та умови вибору між поновленням чи придбанням активу та застережень щодо зміни цін; -обмеження, передбачені орендними угодами.	+	+
7. Первісна вартість, знос кожного класу активів та амортизація, врахована при визначенні доходу звітного періоду.	-	+
8. Загальна сума непередбачених орендних платежів, включена до складу доходу.	-	+

- підвищення рівня об'єктивності аналітичної інформації, що міститься в документації;
- підвищення контролю по обліку надходження вибуття орендованих основних засобів;
- економія витрат ресурсів та праці документування та обробку документів.

2.3 Особливості обліку операцій з фінансової оренди

Головним документом, яким регулюються правовідносини між суб'єктами фінансового лізингу є договір фінансового лізингу. Для укладення договору суб'єкти фінансового лізингу мають дійти згоди щодо його істотних умов. Законом України «Про фінансовий лізинг» передбачено наступні істотні умови: предмет та термін фінансового лізингу; розмір лізингових платежів та інші умови. Однак зазначені істотні умови не враховують суттєвих умов, які впливають або можуть вплинути на суб'єктів лізингової угоди. До складу істотних умов договору фінансового лізингу (додатково до істотних умов, які наведені у Законі України «Про фінансовий лізинг» [49]) пропонується включити склад учасників, орендну ставку відсотка, форму та терміни сплати лізингових платежів, обсяг обслуговування фінансового лізингу, права та обов'язки сторін, якість предмета договору фінансового лізингу, сублізинг та страхування. Запропоновані істотні умови впливають на суб'єктів фінансового лізингу не тільки з юридичного боку, а й мають безпосередній вплив на

відображення операцій фінансового лізингу у бухгалтерському обліку. Залежно від складу учасників договору фінансового лізингу мають розподілятися вигоди та ризики, які пов'язані із володінням та користуванням лізинговим майном. Орендна ставка відсотка використовується при розрахунку теперішньої вартості об'єкта фінансового лізингу. Від форми сплати лізингових платежів залежить вибір рахунків бухгалтерського обліку для погашення лізингових платежів. Залежно від обсягу обслуговування відбувається поділ витрат щодо обслуговування лізингового майна між суб'єктами фінансового лізингу. Передача майна у сублізинг змінює структуру необоротних активів лізингоодержувача. Від умов страхування об'єкта фінансового лізингу залежить розмір страхових витрат лізингоодержувача.

М. В. Волкова та О. В. Кунченко пропонують удосконалити обліковий процес лізингу шляхом затвердження методичних рекомендацій (далі — Рекомендації) з обліку лізингу на підприємствах. У Рекомендаціях необхідно врахувати такі основні положення [32]:

- а) для обліку основних засобів, отриманих на правах лізингу, застосовувати єдиний субрахунок до відповідного рахунку обліку;
- б) складати спеціальний первинний документ обліку основних засобів, які отримано на правах лізингу;
- в) при переході прав власності на предмет лізингу підприємства складати первинний документ ф.№ 03-1 та робити відповідний запис у картці обліку ф. № 03-6 «Інвентарна картка обліку основних засобів»;
- г) у разі вибуття предмету лізингу у первинному документі з обліку лізингу та картці обліку ф. № 03-6, робити відповідний запис.

Таким чином, упровадження лізингу у діяльність підприємств потребує попереднього удосконалення їх відображення в обліковому процесі. Розробка та прийняття наведених пропозицій у Рекомендаціях дозволить створити адекватні економічні умови облікового процесу лізингу на підприємствах України; мати оперативний доступ до інформації про окремі об'єкти основних

засобів, придбаних за рахунок лізингу; простежувати рух основних засобів, отриманих на правах лізингу; аналізувати та проводити аудит лізингових операцій.

Погоджуємося з таким підходом і бачимо перспективу розвитку інформаційного забезпечення для прийняття управлінських рішень щодо лізингових операцій саме у вдосконаленні методики та організації облікового процесу лізингових операцій.

Для відображення розміру нарахованої суми зносу лізингового майна у лізингоодержувача, пропонуємо передбачити ведення окремого субрахунку 134 «Знос основних засобів, одержаних у лізинг» у розрізі аналітичних рахунків за окремими предметами лізингу. Це дозволило б користувачам інформації бачити, де використовуються предмети фінансового лізингу та визначити суму амортизації, що вже нарахована на лізингове майно.

Отже, облік розрахунків за лізингове майно у лізингоодержувача має бути побудовано за допомогою таких облікових реєстрів, які обов'язково повинні містити інформацію: реквізити лізингодавця, строк дії лізингового договору, порядок сплати лізингових платежів, розрахунок розмежування загальної суми лізингових платежів на фінансові витрати лізингоодержувача та відшкодування вартості предмета лізингу, дату проведення розрахунків (планову і фактичну), поточну заборгованість, кореспонденцію рахунків.

Для формування достовірної інформації в обліку та звітності, а також для підвищення оперативності прийняття рішень у наказі про «Облікову політику» пропонується передбачити такі елементи: методи оцінки, план рахунків та політику договірних відносин щодо операцій фінансового лізингу. Формування елементів облікової політики щодо відображення операцій фінансового лізингу у лізингодавця залежить від походження майна, яке передається у фінансовий лізинг, а саме: майно власного виробництва; майно, придбане для передачі у фінансовий лізинг; майно, яке раніше використовувалося в господарській діяльності лізингодавця.

Одним із головних принципів бухгалтерського обліку в більшості країн

є принцип відображення облікових об'єктів за цінами придбання. Застосування вказаного принципу є виправданим в умовах стабільної економіки. Однак в період зростання інфляції звітність, яка ґрунтується на початкових вартісних оцінках, дає викривлену уяву про фінансовий стан і результати діяльності підприємства.

Вплив інфляції на фінансовий стан підприємства і його звітність визначають за допомогою індексу цін з використанням методик відображених у міжнародних стандартах. Об'єкт фінансової оренди теж потрібно переоцінювати за допомогою вказаних методик.

Р.В.Романів пропонує для цієї мети використовувати методику оцінки об'єктів бухгалтерського обліку у грошових одиницях і однакою купівельній спроможності (GPL) або методику переоцінки об'єктів бухгалтерського обліку в поточну вартість **(ССА)**. В основі першої методики покладена ідея трактування капіталу як вкладених у фірму грошових коштів. В основу другої - ідея, яка трактує капітал як сукупність певних матеріальних і нематеріальних цінностей[95, С .115].

Суть методики GPL полягає в періодичному перерахунку активів і зобов'язань підприємства за допомогою загального індексу цін. Всі операції повинні відображатись в поточному обліку за цінами їх здійснення, однак в подальшому при складанні звітності дані коректуються. Ключовим моментом в методиці GPL є класифікація об'єктів бухгалтерського обліку на монетарні і немонетарних. Дані поняття також введені і у вітчизняні П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» і П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств». За економічною сутністю категорії «монетарні» і «немонетарні» статті та активи у вітчизняній та зарубіжній обліковій практиці співпадають, тому ми не будемо детально на цьому зупинятись.

Методика GPL виконується в кілька етапів:

- 1) складається звітність в облікових цінах;
- 2) проводиться класифікація всіх статей звітності на монетарні і немонетарні;

3) немонетарні об'єкти перераховуються в поточні ціни за допомогою загальних індексів цін, взятих за роками придбання активів (виникнення зобов'язань). Джерела власних засобів крім прибутку за звітний період, також перераховуються на загальний індекс цін. Баланс за активом і пасивом досягається регулюванням статті «Нерозподілений прибуток»;

4) складають переоцінку звітності і розраховують прибуток (збиток) від зміни купівельної спроможності грошової одиниці у звітному періоді.

Суть методики ССА полягає у складанні звітності, в якій **активи** представлені в поточній оцінці. Проте така оцінка є досить складною і носить суб'єктивний характер. При цьому оцінка проводиться за двома найбільш розповсюдженими методами: або за цінами можливого продажу активів, або за цінами їх можливого придбання. Послідовність проведення розрахунків така ж як і в методиці GPL, тільки замість загального індексу цін використовують індекси цін за визначеною номенклатурою основних і оборотних засобів. Причому перерахунок джерел власних засобів не робиться, а перевищення активу над пасивом регулюється статтею «Нерозподілений прибуток» [95, С.116].

В Інструкції до Плану рахунків передбачено для обліку фінансової оренди використовувати рахунок 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди», який має відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків такі субрахунки

- 53.1 «Зобов'язання з фінансової оренди»;
- 53.2 «Зобов'язання з оренди цілісних майнових комплексів».

За кредитом рахунку відображається збільшення заборгованості перед орендодавцем за отримані об'єкти довгострокової оренди за дебетом – її погашення, списання тощо. Аналітичний облік ведеться за кожним орендодавцем та об'єктами оренди.

Визначення розміру мінімальних орендних платежів є досить специфічним. Р. В Романів в роботі [39, С.189] на умовному прикладі пропонує відображати вказані операції таким чином.

Умовний приклад. Орендодавець передає орендарю обладнання вартістю 360 000 грн. (в т.ч. ПДВ - 60 000 грн.). Згідно з умовами договору фінансового лізингу термін становить 3 роки, після якого орендодавцю буде сплачена вся вартість плюс відсотки. Орендна ставка відсотка складає 24 % за рік. Орендні платежі сплачують в кінці кожного року.

Для розв'язку скористаємось формулою, наведеною в додатку до П(С)БО 14:

$$TBA = A \times \left[\left(1 - \frac{1}{(1+i)^n} \right) : i \right], \quad (2.1)$$

де, TBA – теперішня вартість мінімальних платежів (в нашому випадку 360000 грн.)

i – ставка відсотка для зазначеного періоду (в нашому прикладі 24%)

n – кількість періодів (в нашому прикладі 3 роки)

Із формули 2.1 можна визначити фіксований щорічний платіж A (2.2).

$$A = \frac{TBA \times i}{1 - 1 : (1 + i)^n}, \quad (2.2)$$

де, A = 360000 x 0,24 / (1 - 1 : (1 + 0,24)³) = 181703 грн.

За перший рік сума відсотків буде становити: 360000 x 0,24 = 86400 грн.

Сума погашення вартості обладнання: 181703 – 86400 = 95303 грн.

За другий рік сума відсотків становитиме (360000 – 95303) x 0,24 = 63527.

Сума погашення вартості обладнання: 181703 – 63527 = 118 176 грн. і т.д.

(табл. 2.3).

Таблиця 2.4.

Розрахунок орендних платежів при фінансовому лізингу

Період	Орендні платежі			Залишок зобов'язання з оренди на кінець періоду
	Фіксовані платежі	Фінансові витрати (відсотки)	Компенсація вартості обладнання (2-3)	
1	2	3	4	5

Початок операції				360000
1 рік	181703	86400	95303	264697
2 рік	181703	63527	118176	146521
3 рік	181703	35182	146521	0
Всього	545109	185109	360000	

Відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку здійснене в таблиці 2.4.

Таблиця 2.5.
Кореспонденція рахунків при фінансовому лізингу [39, С.190-191]

№ з/п	Зміст господарських операцій	Підстава (документ)	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
	1	2	3	4	5
В орендаря за 1 рік					
1	Отримано обладнання в орендодавця	Договір фінансового лізингу, накладна	10.4	53.1	300000
2	Відображено податковий кредит	Податкова накладна	64.1	53.1	60000
3	Нарахована за перший рік компенсація вартості обладнання	Бухгалтерська довідка	53.1	61.1	95303
4	Нараховані відсотки (фінансові витрати) за перший рік	Бухгалтерська довідка	95.2	68.4	86400
5	Погашена заборгованість за компенсацією	Виписка банку	61.1	31.1	95303
6	Погашена заборгованість за відсотками	Виписка банку	68.4	31.1	86400
7	Списані фінансові витрати	Бухгалтерська довідка	79.2	95.2	86400
В орендодавця за 1 рік					
8	Передане обладнання у фінансовий лізинг	накладна	18.1	70.2	360000
9	Нарахований ПДВ	Податкова накладна	70.2	64.1	60000
10	Нараховані відсотки за перший рік за користування обладнанням	Бухгалтерська довідка	37.3	73.2	86400

11	Нарахована компенсація за перший рік за обладнання	Бухгалтерська довідка	37.7	18.1	95303
12	Переведене обладнання у статус необоротних активів та груп вибуття	Накладна, форма ОЗ-1	28.6	10.4	300000
13	Списана вартість активів	Накладна	94.3	28.6	300000
14	Віднесена вартість активів на фінансовий результат	Бухгалтерська довідка	79.2	94.3	300000
15	Віднесений на фінансовий результат суму доходу за перший рік у вигляді відсотків	Бухгалтерська довідка	73.2	79.2	86400
16	Віднесений на фінансовий результат дохід від реалізації	Бухгалтерська довідка	70.2	792	300000
17	Отримана орендна плата у вигляді компенсації вартості обладнання	Виписка банку	31.1	37.7	95303
18	Отримана орендна плата у вигляді нарахованих відсотків	Виписка банку	31.1	37.3	86400

В примітках до річної фінансової звітності стосовно орендних операцій фінансового лізингу повинна бути розкрита така інформація табл.2.6.

Таблиця 2.6.

Операції фінансового лізингу в Примітках до фінансової звітності

Показники, які підлягають розкриттю	Орендар	Орендодавець
1	2	3
1.Балансова вартість кожного класу орендованих активів.	+	-
Узгоління загальної суми мінімальних орендних платежів (валових інвестицій в оренду) з їх дисконтованою вартістю для кожного з періодів оренди		
-до одного року;	+	+
-від одного до п'яти років;	+	+
-після п'яти років.	+	+
2. Непередбачена орендна плата, визнана у Звіті про фінансові результати.	+	+
3.Сума майбутніх орендних платежів, які передбачені умовами невідмовної суборенди.	+	+
4. Загальна інформація про чинні орендні угоди:		
- основа визначення непередбачених орендних платежів:	+	+
- наявність та умови вибору між поновленням чи придбанням активу та застережень щодо зміни цін;	+	+
- обмеження, передбачені орендними угодами.	+	+
5.Негарантована ліквідаційна вартість, нарахована на користь орендодавця.	-	+

При експортно-імпортних операціях розрізняють прямий та опосередкований міжнародний лізинг.

За прямим міжнародним лізингом власник засобів праці та лізингова компанія знаходяться в одній країні, а лізингоотримувач — в іншій; усі учасники лізингового контракту знаходяться в різних країнах.

За опосередкованим міжнародним лізингом власник засобів праці та лізингоотримувач знаходяться в одній країні, а капітал власника засобів праці, тобто лізингоотримувача, частково чи повністю вкладений іноземними компаніями.

Економічна доцільність використання міжнародного лізингу зумовлена тим, що чинне законодавство багатьох країн передбачає надання стимулів та пільг для ввезення устаткування й обладнання за лізингом за умови зарахування їх на баланси зарубіжних лізингових компаній. Використання міжнародного лізингу поліпшує якість техніки і технологій, а відтак підвищує конкурентоспроможність країни, в яку ввозиться нова техніка, її експортні можливості. Водночас найбільші вигоди від міжнародного лізингу мають транснаціональні корпорації та банки.

Сучасними формами міжнародного лізингу є левериджліз та ліз-бек.

Левереджліз - форма міжнародного лізингу, за якої орендатор і лізингова фірма створюють довірчу компанію, яка купує техніку у виробника і здає її в довготермінову оренду споживачу. Вигідність такої оренди для споживача полягає в тому, що йому, як правило, надаються податкові та амортизаційні пільги, що дає змогу зменшити плату за оренду.

За лізинговою операцією ліз-бек лізингова компанія купує за готівку обладнання в іншій країні у фірми виробника в кредит з наступним його наданням цій фірмі в оренду.

За митним режимом міжнародні лізингові операції класифікують на експортні та імпорتنі лізингові операції.

Експортна лізингова операція - форма лізингу, за якої в лізинговому контракті передбачається закупівля лізинговою фірмою засобів праці у національного підприємства-виробника (власника) з подальшим наданням їх в оренду за кордон іноземному лізинговому користувачеві. Об'єктами оренди в цьому випадку є наукової та капіталомісткі засоби праці й інші основні фонди (будівлі, споруди тощо). За експортним лізингом укладаються, як правило, два контракти: про довготермінову оренду - якщо йдеться про пасивну частину

основних фондів, термін контракту - до 30 років; про надання кредитів якщо після закінчення терміну оренди необхідно придбати певні основні фонди за залишковою вартістю.

Експортний лізинг - економічно вигідний, оскільки дає змогу підприємству без накопичення всієї суми для придбання нової техніки використовувати її споживчу вартість повністю, а отже, підвищувати конкурентоспроможність власного виробництва, сприяє виходу на іноземні ринки та ін. Для національної економіки широке використання експортного лізингу не супроводжується збільшенням зовнішнього боргу. Переваги експортного лізингу дають змогу не лише компенсувати плату за кредит, а й привласнити результати досягнутого ефекту (у формі надприбутку) завдяки поєднанню особистісних і речових факторів виробництва.

Рис. 2.2. Порядок обліку курсових різниць при розрахунках між суб'єктами лізингу

У міжнародній банківській практиці поширений лізинг із залученням коштів (оренда інвестиційного типу): банк організовує отримання довготермінової позики з одного або кількох кредиторів на суму 80% вартості зданих в оренду активів, за що отримує від орендаря додаткову винагороду. Така операція дає змогу банку скоротити базу оподаткування за рахунок підвищення відсотка за взятий кредит на витрати своєї діяльності.

2.4 Особливості організації податкових розрахунків за орендними операціями

За добре побудованої системи бухгалтерського обліку на підприємстві облікові реєстри містять всю потрібну інформацію для складання податкових декларацій. Необхідно лише розробити алгоритм вилучення даних з реєстрів .

Таким чином, інформація для формування показників, необхідних для

заповнення податкової звітності може і повинна створюватись в системі бухгалтерського обліку. Водночас С. Голов спираючись на світову практику зазначає, що взаємозв'язок між бухгалтерським обліком і оподаткуванням поділено на дві групи: незалежність і залежність. Перший варіант означає, що визначення прибутку в бухгалтерському обліку не залежить від визначення прибутку з метою оподаткування. Залежність означає, що або бухгалтерський облік повністю відповідає податковим правилам, або визначення прибутку з метою оподаткування ґрунтується на методиці, що застосовується в бухгалтерському обліку. Такий варіант найефективніше працює тоді, коли немає значних розбіжностей між методами, що застосовуються в бухгалтерському обліку та в оподаткуванні [37, С.412].

І.Маслова і М.Хоненко виділяє два можливих напрямки узгодження бухгалтерського і податкового обліку. Перший варіант виникає при паралельному веденні обох видів обліку. Загальним для них будуть тільки первинні документи організації, а взаємодію двох обліків буде зведено до мінімуму. За другого варіанту взаємодії необхідно максимально наблизити бухгалтерський облік та податкові розрахунки. Інструментом такого наближення повинна стати облікова політика організації, взаємопов'язана з податковою обліковою політикою [73, С.35]. Виділяючи такий інструмент наближення, як облікова політика підприємства, слід виходити з припущення, що норми податкового законодавства дозволяють здійснювати вибір з кількох альтернативних варіантів.

Запровадження різних методів відображення операцій фінансового лізингу в податковому та бухгалтерському обліку призводять до виникнення відхилень оподаткованого прибутку від реальних фінансових результатів. У зв'язку з цим нині законодавчо закріплена різниця між «бухгалтерським» та «податковим» податком на прибуток регламентується Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 28 грудня 2000 року № 353. Метою даного стандарту є визначення загального механізму відображення в

бухгалтерському обліку розбіжностей між правилом бухгалтерського та податкового обліку [89].

Складові лізингового платежу доцільно умовно поділити на такі:

- що відображується тільки в бухгалтерському обліку;
- що відображується тільки в податкових розрахунках;
- що відображується і в бухгалтерському, і в податкових розрахунках, якщо розмір платежу визначається аналогічно до розрахунку наведеного, в додатках до П(С)БО-14 «Оренда».

Невідповідність суми фінансового доходу лізингодавця та фінансових витрат лізингоодержувача, які мають бути відображені в бухгалтерському і податкових розрахунках полягає в тому, що розрахунок суми лізингових платежів з метою відображення в бухгалтерському обліку - базується на визначенні фінансової ренти, а для відображення в податкових розрахунках на визначенні конкретної складової лізингової плати, зазначеної в договорі і підтвердженої первинними розрахунковими документами.

Сума податку на прибуток впливає на кінцевий результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Достовірність його відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності дає змогу зацікавленим особам вживати оптимальні управлінські рішення. Тому, для успішного використання П(С)БО-17 «Податок на прибуток» розроблено механізм та проведено аналітичну роботу щодо визначення відмінностей у бухгалтерському та податковому обліку операцій з фінансового лізингу лізингоодержувача.

Складову лізингових платежів передбачено ч. 2 ст. 16 Закону України «Про фінансовий лізинг» [49]. Такі платежі можуть включати:

- 1) суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу;
- 2) платіж як винагороду лізингодавцю за отримане у лізинг майно;
- 3) компенсацію відсотків за кредитом;
- 4) інші витрати лізингодавця, безпосередньо пов'язані з виконанням договору лізингу.

Але Податковий кодекс з метою оподаткування ПДВ та податком на прибуток виділяє лише дві частини лізингового платежу:

1) суму процентів або комісій, нарахованих на вартість об'єкта фінансового лізингу;

2) частину лізингового платежу, що надається в рахунок компенсації частини вартості об'єкта фінансового лізингу.

Тож для уникнення проблем з відображенням лізингового платежу в податковому обліку варто дотримуватися саме такої його структури.

Кожна складова лізингового платежу по-різному впливатиме на оподатковуваний прибуток підприємства. Крім того, для правильного відображення лізингових операцій, слід чітко розмежувати кожен складову лізингового платежу в договорі фінансового лізингу, а також правильно визначити суми та момент, коли виникають витрати лізингоодержувача.

Платіж, як винагорода лізингодавцю за отримане у лізинг майно, в складі лізингових платежів, є витратами лізингоодержувача, понесеними у зв'язку із веденням основної (господарської) діяльності, а також відшкодування страхових платежів за договором страхування об'єктів лізингу.

Щодо відображення витрат на страхування майна, то слід зазначити, що відповідно до статті 13 Закону України «Про фінансовий лізинг» витрати, пов'язані зі страхуванням об'єкта фінансового лізингу, несе лізингоодержувач, якщо інше не передбачено договором лізингу. При цьому лізингоодержувач за погодженням із лізингодавцем може включати витрати на страхування об'єкта лізингу до складу лізингових платежів або здійснювати компенсацію вартості страхових послуг безпосередньо страховим компаніям, що їх надають [49].

Витрати лізингоодержувача зі сплати послуг зі страхування лізингового майна належать до складу витрат звітного періоду з урахуванням обмежень, встановлених ПКУ. Визначена норма передбачає включення до складу витрат платника податку витрати зі страхування майна [90]. У бухгалтерському обліку лізингоодержувача витрати зі страхування лізингового майна враховуються

залежно від об'єкта витрат.

Сума лізингових платежів з початку строку оренди дорівнює первісній вартості об'єкта лізингу або перевищує її (це одна з умов пп. 14.1.97 ПКУ, щоб лізинг вважався фінансовим у податковому обліку).

Податкові розрахунки у лізингодавця.

Згідно з ПКУ, передача майна у фінлізинг у податкових розрахунках прирівнюється до продажу в момент такої передачі. Сума доходу визначається на підставі первинних документів: акта приймання-передачі, накладної, договору тощо. Розмір доходу залежатиме від природи виникнення активу. Якщо передається актив:

1) який спеціально придбався для такої операції, доходом буде договірна вартість активу, встановлена договором, відповідно до ПКУ, без урахування процентів, інших витрат, наприклад на реєстрацію (якщо це є обов'язковим відповідно до законодавства), страхування (якщо договором передбачено, що страхування здійснює лізингодавець), нарахованих або таких, що будуть нараховані, відповідно до договору.

2) у разі передачі у фінансовий лізинг майна, що на момент такої передачі перебувало у складі основних засобів орендодавця, балансова вартість основного засобу прирівнюється до нуля. Передача основних засобів у фінансовий лізинг прирівнюється до продажу. Тож за нормами визнається дохід у сумі перевищення доходу (вартості, встановленої договором) від постачання предмета лізингу над балансовою вартістю основних засобів.

Доходи від операції фінлізингу у вигляді лізингових платежів, за мінусом вартості об'єкта фінлізингу, відносяться до інших доходів

. Датою визнання є дата нарахування таких доходів відповідно до договору. Якщо, приміром, орендодавець отримав оплату у вигляді авансу за півріччя, але договором встановлено період нарахування лізингових платежів, що дорівнює кварталу, до складу доходу відноситиметься квартальна сума за датою нарахування, встановленою договором, без урахування авансу [90].

Датою виникнення податкових зобов'язань з ПДВ в орендодавця буде дата фактичної передачі, що підтверджується первинними документами. Базою для нарахування ПДВ є договірна (контрактна) вартість, але не нижча від ціни придбання об'єкта лізингу. Нарухування та сплата процентів або комісій у складі орендного платежу у межах договору фінансового лізингу не є об'єктом обкладення ПДВ.

Податкові розрахунки у лізингоодержувача.

Податок на прибуток. У лізингоодержувача отримання об'єкта фінлізингу прирівнюється до придбання (без урахування процентів, нарахованих або таких, що будуть нараховані, відповідно до договору) основних засобів з метою амортизації.

Орендарю потрібно визначити та зазначити у первинних документах: до якої окремої групи основних засобів належить придбаний актив, який строк корисного використання, який метод амортизації застосовуватиметься (типові форми первинної облікової документації з обліку: №ОЗ-1 «Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів», №ОЗ-6 «Інвентарна картка обліку основних засобів», №ОЗ-14 (№ОЗ-15 або №ОЗ-16) «Розрахунок амортизації основних засобів» тощо). Саме з цієї дати нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання, який встановлюється підприємством у розпорядчому акті при визнанні об'єкта активом (при зарахуванні на баланс). До цієї дати вимоги фіксувати строк корисного використання основних засобів у розпорядчому акті (наказі) не було.

Амортизація нараховується щомісяця починаючи з місяця, наступного за місяцем введення об'єкта основних засобів в експлуатацію. Дата визнання суми амортизації у складі витрат залежить від напряму використання самого об'єкта.

Якщо основні засоби використовуються для виготовлення продукції (товарів), датою визнання витрат буде дата отримання доходу.

Використання основного засобу з адміністративною метою (наприклад, об'єктом фінансової оренди є комп'ютери для офісу) або для витрат на збут

(об'єктом фінансової оренди є вантажний автомобіль) дає право на амортизаційні витрати за датою нарахування амортизації.

Витрати від операції фінлізингу у вигляді лізингових платежів, за мінусом вартості об'єкта фінлізингу, відносяться до інших витрат. Датою визнання буде податковий період, в якому здійснено нарахування. Авансова сплата лізингового платежу не має права враховуватися у складі витрат.

Податок на додану вартість. Датою виникнення права орендаря (лізингоотримувача) на збільшення податкового кредиту для операцій фінансової оренди (лізингу) є дата фактичного отримання об'єкта фінансового лізингу таким орендарем». Право на податковий кредит у лізингоотримувача зберігається, якщо придбаний об'єкт фіноренди використовуватиметься в оподатковуваних операціях. Як було зазначено вище, сплата лізингових платежів, у вигляді процентів або комісій, крім компенсації вартості об'єкта оренди, не обкладається ПДВ. Отже, податковий кредит виникає при отриманні об'єкта у фінлізинг на вартість предмета.

2.5. Міжнародні підходи до обліку орендних операцій

Правове регулювання лізингових операцій в розвинутих країнах здійснюється окремим законодавством з лізингу (Бельгія, Франція, Італія, ФРН) або судовими рішеннями (США, Англія). У США, крім того, податкові інспектори здійснюють розмежування договорів лізингу та умовного продажу для пошуку прихованого податку. В Англії договір лізингу - довготермінова угода, а справжній договір має назву «оренда-продаж», у Франції – «кредит-оренда»[69].

Про поширення лізингу свідчить те, що у США його частка у виробничих інвестиціях становить до 27%. Великі комерційні банки країни обслуговують 45% обсягів фінансування лізингу. Основними об'єктами лізингових угод в Німеччині є автомобілі, комп'ютери й офісне обладнання, кораблі та літаки. У Франції послугами лізингу користуються до 90% підприємців. Найбільше користувачів лізингу в Англії і Німеччині - у сфері послуг - до 50%, обробної промисловості - до 35% [69].

Якщо в одних країнах є спеціальні закони, які регулюють лізингові операції (наприклад, у Франції та Бельгії), то в інших діють або спеціальні законодавчі акти (Велика Британія і Австралія), або повністю відсутні як спеціальні закони, так і підзаконні акти (США, ФРН) (Додаток Б). (Литвиненко)

З метою уніфікації відповідного законодавства різних країн у 1974 р. у межах Міжнародного інституту з уніфікації приватного права була створена група з розробки правил міжнародного (зовнішнього) лізингу. Ця робота завершилася 28 травня 1988 р. на Міжнародній конференції з питань лізингу і факторингу в м. Оттава (Канада) прийняттям «Конвенції про міжнародний фінансовий лізинг».

У Німеччині облік здійснюється відповідно до правил ведення бухгалтерського обліку лізингових операцій. Облік фінансового лізингу проводиться за допомогою складання балансу й рахунку «Прибутки й збитки», баланс показує чим підприємство володіє та які борги має на даний час. Основні засоби, одержані у лізинг, зазначаються в активі лізингоодержувача, оскільки підприємство визнається економічним власником майна, одночасно в пасиві зазначаються усі фінансові зобов'язання за даною угодою [20, С.311].

Відповідно до американських стандартів лізингоодержувач відображає отриманий у фінансовий лізинг актив і відповідні довгострокові зобов'язання за приведеною вартістю лізингових платежів за весь строк лізингу. Кожний платіж при цьому складається з винагороди лізингодавця (відсотків) і суми боргу, що частково погашається. На основні засоби, що отримані за лізинговою угодою, нараховується знос. У США згідно SFAS 13 лізингодавець повинен

вказувати предмет лізингу та його залишкову вартість у спеціальній позиції свого балансу в розділі «Основний капітал» та потім дати пояснення в примітках до балансу. Усі лізингові платежі він відображає в розділі «Оборотний капітал». Крім того, в пасиві він зазначає свої зобов'язання за договором лізингу.

Як бачимо, в різних країнах світу проблеми відображення предмета лізингу на балансах лізингоодержувача чи лізингодавця вирішуються по-різному.

З метою капіталізації витрат на ремонт, обслуговування і модернізацію основних засобів Б. Нідлз, Х. Андерсен та Д. Колдуелл розподіляють витрати на капітальні та некапітальні. Перша група включає витрати, економічний ефект від яких буде отриманий протягом кількох звітних періодів. До другої групи витрат відносять витрати, понесені підприємством в процесі його діяльності, для отримання доходу в звітному періоді [79, С190].

В міжнародній практиці вимоги до капіталізації витрат за лізинговими операціями встановлені МСБО-16 «Основні засоби». Даний стандарт передбачає, що подальші видатки визнаються як актив тільки тоді, коли вони поліпшують стан активу, підвищують оцінений з початку рівень його продуктивності. Капіталізації підлягають витрати при виконанні однієї з таких умов: а) продовження корисної експлуатації об'єкта основних засобів, включаючи збільшення виробничої потужності; б) поновлення частин машин для досягнення значного поліпшення якості виробничої продукції; в) впровадження нових виробничих процесів, які уможливають значне зменшення оцінених з початку операційних витрат.

В окремих випадках поліпшення об'єкта лізингу не спричиняє збільшення економічних вигод, а проводиться для підтримання об'єкта в робочому стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання.

На основі наведеного вище, виділяємо такі головні ознаки витрат, що підлягають капіталізації: 1) продовження строку корисної експлуатації; 2)

зростання виробничих потужностей; 3) поліпшення якості продукції внаслідок оновлення машин; 4) зменшення операційних витрат внаслідок запровадження виробничих процесів; 5) відновлення втрачених властивостей.

Щодо податкового обліку операцій фінансового лізингу, хотілося б зазначити, що пільг з боку держави зазначені операції не мають. Хоча, як свідчить зарубіжний досвід, розвиток лізингу у розвинутих країнах був зумовлений наданням істотних пільг з боку держави учасникам лізингових відносин. Законодавство цих країн не лише регулює вказані відносини, а і визначає основні засади державної підтримки.

Так, у США в середині 50-х років ХХ ст. податкове управління затвердило правила оподаткування лізингових операцій, які мали суттєві пільги. У Великій Британії лізинг почав розвиватися швидкими темпами лише після 1970 р., тобто після введення пільгового режиму оподаткування для лізингодавців (лізингові компанії мали право не враховувати у складі оподаткованого прибутку звітного періоду 100% інвестицій, які були вкладені в поточному році). У Німеччині порядок оподаткування лізингових угод визначається в листах Федерального міністра фінансів від 19.04.71 р. та від 22.12.75 р., за якими укладення угод відповідно до встановлених умов дає змогу користуватися податковими пільгами. У Франції лізинговим компаніям надаються суттєві податкові пільги: 85% їхнього прибутку звільняються від оподаткування, а також можуть застосовуватись методи прискореної амортизації [18, С.32].

Висновки до розділу 2.

1. Основна мета організації та ведення обліку орендних операцій - встановлення контролю за наявністю, рухом і збереженням об'єкта, правильним оформленням відповідної технічної документації, своєчасним виставленням претензій постачальникові обладнання на поставку об'єкта лізингу.

Відтак, організація обліку орендних операцій на підприємстві охоплює такі завдання: своєчасне, повне, достовірне, безперервне відображення всіх

фактів господарської діяльності, здійснених на підприємстві; обробка даних за допомогою відповідних процедур, прийомів і способів відповідно до вихідної інформації; вибір облікових номенклатур - оптимального переліку інформації, яка необхідна в бухгалтерському обліку для відображення об'єктів; визначення форм і складання альбомів первинних документів, облікових реєстрів, звітності для внутрішньогосподарського обліку, а також вироблення документообігу і, в цілому, - формування справочинства; складання на основі отриманого масиву обробленої інформації, зафіксованої у первинних документах, фінансовій звітності та подання її зацікавленим користувачам; відображення операцій лізингу в бухгалтерському обліку залежить від того, з якою метою лізингоодержувач отримує основні засоби та яку відіграють вони в його діяльності.

2. Як показало дослідження, на значній частині підприємств відзначають інформативну обмеженість типових первинних документів з обліку орендованого майна, що ускладнює якісне ведення бухгалтерського обліку, погіршує його аналітичну базу, негативно позначається на ефективності контролю та прийнятті управлінських рішень. Для підвищення аналітичності обліку необхідно також ввести картки аналітичного обліку орендованого майна і відомість обліку орендованого майна.

Вдосконалення облікової документації і документообороту має здійснюватись в наступних напрямках: підвищення оперативності оформлення та обробки інформації процесу оренди; підвищення рівня об'єктивності аналітичної інформації, що міститься в документації; підвищення контролю по обліку надходження вибуття орендованих основних засобів; економія витрат ресурсів та праці документування та обробку документів.

3. Інформація для формування показників, необхідних для заповнення податкової звітності може і повинна створюватись в системі бухгалтерського обліку. Світова практика доводить, що взаємозв'язок між бухгалтерським обліком і оподаткуванням поділено на дві групи: незалежність і залежність.

Перший варіант означає, що визначення прибутку в бухгалтерському обліку не залежить від визначення прибутку з метою оподаткування. Залежність означає, що або бухгалтерський облік повністю відповідає податковим правилам, або визначення прибутку з метою оподаткування ґрунтується на методиці, що застосовується в бухгалтерському обліку. Такий варіант найефективніше працює тоді, коли немає значних розбіжностей між методами, що застосовуються в бухгалтерському обліку та в оподаткуванні

4. Правове регулювання лізингових операцій в розвинутих країнах здійснюється окремим законодавством з лізингу (Бельгія, Франція, Італія, ФРН) або судовими рішеннями (США, Англія). У США, крім того, податкові інспектори здійснюють розмежування договорів лізингу та умовного продажу для пошуку прихованого податку. В Англії договір лізингу - довготермінова угода, а справжній договір має назву «оренда-продаж», у Франції – «кредит-оренда». Якщо в одних країнах є спеціальні закони, які регулюють лізингові операції (наприклад, у Франції та Бельгії), то в інших діють або спеціальні законодавчі акти (Велика Британія і Австралія), або повністю відсутні як спеціальні закони, так і підзаконні акти (США, ФРН).

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ТА АУДИТ ОБ'ЄКТІВ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ

3.1. Загальний аналіз необоротних активів як об'єкта орендних операцій

Орендні операції виникають у випадку нестачі підприємства у власних необоротних активах. Мета економічного аналізу полягає у визначенні ступеня забезпечення підприємства основними засобами за умови найінтенсивнішого їх використання та пошуку резервів підвищення їх ефективності.

Зупинимось на характеристиці стадій аналітичного процесу з метою встановлення завдань, які необхідно виконати економістові-аналітику на кожній з цих стадій.

Протягом, підготовчої стадії аналітичного процесу на підприємстві економіст-аналітик повинен:

1. скласти план аналітичної роботи на підприємстві;
2. вибрати об'єкти аналізу і визначити його мету та завдання;
3. підібрати номенклатуру аналітичних даних й відповідним чином їх систематизувати;
4. провести перевірку номенклатури даних за змістом і формою (логічна перевірка, технічна перевірка, арифметична перевірка тощо);
5. здійснити обробку інформації про сам об'єкт аналізу і його аналоги;
6. підготувати необхідну інформацію для аналізу.

Протягом основної стадії аналітичного процесу (власне самого аналізу) важливо наступне:

1. вибрати методичні та технічні прийоми аналізу;
2. узгодити аналітичні показники між собою;
3. побудувати аналітичні таблиці, графіки, діаграми тощо;

4. провести аналітичні розрахунки;
5. систематизувати отримані в процесі обробки, аналітичні матеріали та встановити причинно-наслідкові зв'язки і ступінь впливу різних чинників.

Протягом завершальної (узагальнюючої) стадії аналітичного процесу на підприємстві потрібно:

1. провести оцінку результатів проведеної аналітичної роботи та обчислити потенційні резерви підприємства;
2. підготувати за результатами аналізу висновки та пропозиції;
3. розробити заходи щодо усунення недоліків в діяльності підприємства;
4. провести обговорення результатів аналізу;
5. забезпечити оформлення результатів аналізу, їх реалізацію впровадження.

За допомогою аналізу забезпечується кількісна та якісна оцінка, що відбувається в об'єкті управління (в основних засобах) щодо встановлених завдань та програм. Аналіз дає змогу виявити глибинні зв'язки і взаємозалежності між окремими параметрами об'єкта управління, своєчасно визначити тенденції в розвитку процесів і накреслити кращі, ефективніші варіанти рішень. Дієвість аналізу як функції управління господарською і фінансовою діяльністю підприємства - тим вища, чим якісніша інформація, здобута в результаті його проведення, і чим своєчасніше і повніше вона використовується [54, С.55].

Виходячи з принципу системного підходу в процесі економічного аналізу, виділяють такі завдання: аналіз обсягу і структури основних засобів та їх відповідності до вимог технічного прогресу й оптимальних параметрів виробництва:

- визначення технічного стану фондів (темпів, форм і методів їх оновлення);
- аналіз використання наявного парку устаткування, стану його екстенсивного й інтенсивного завантаження;

- виявлення внутрішньовиробничих резервів поліпшення використання основних виробничих засобів;
- розрахунок кінцевих виробничо-фінансових результатів поліпшення використання основних засобів.

Джерелами аналізу основних засобів є:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан)(ф.№ 1);
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)(ф.№ 2);
- Звіт про рух грошових коштів (ф.№ 3);
- Звіт про власний капітал (ф.№ 4);
- Примітки до річної фінансової звітності (ф.№ 5);
- Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію;
- Регістри бухгалтерського обліку, зокрема Журнали № 4,5, 7;
- первинні документи по обліку основних засобів передбачених Наказом № 352 від 29.12.95 «Про затвердження типових форм первинного обліку»;
- інші джерела.

При здійсненні аналізу необхідно враховувати такий чинник як інфляція. Інфляція здійснює суттєвий вплив на достовірність і актуальність облікових даних. Тому на Заході, в середині 70-х років коли рівень інфляції перевищив середньостатистичний показник, перед бухгалтерами постала проблема щодо реальності ведення обліку та аналізу в умовах інфляції. Саме в цей *час* були розроблені стандарти щодо обліку впливу інфляції перед бухгалтерами-аналітиками постало питання чи переоцінювати тільки звітність, чи проводити переоцінку кожного факту господарського життя. Одним із головних принципів бухгалтерського обліку в більшості країн є принцип відображення облікових об'єктів за цінами придбання. Проте застосування вказаного принципу є виправданим в умовах стабільної економіки. Однак в період зростання інфляції звітність, яка ґрунтується на початкових вартісних оцінках, дає викривлену уяву про фінансовий стан *i* результати діяльності підприємства [95, С.115].

Вплив інфляції на фінансовий стан підприємства і його звітність пропонується визначати за допомогою індексу цін з використанням методик, відображених у міжнародних стандартах.

Аналіз ефективності використання основних засобів починають з вивчення наявності, стану, складу, структури і динаміки основних засобів за звітний період.

Послідовність проведення аналізу основних засобів впливає з поставлених завдань. Таким чином, спочатку визначають обсяг і склад основних засобів, вивчають темпи зміни основних засобів в часі, структуру (визначають активну і пасивну частину основних засобів), тобто застосовують методику вертикального аналізу.

Наступним кроком аналізу основних засобів є вивчення їх технічного стану та вікового складу основних засобів. Останній показник часто ототожнюють з показником технічного стану.

Найбільш вагомими показниками, що характеризують роботу основних засобів – це показники ефективності використання основних засобів. На цьому етапі також визначають фактори, що впливають на ефективність їх роботи. Ефективність використання основних засобів характеризується такими основними показниками: фондоддача, фондомісткість, рентабельність, капіталовіддача, показниками використання площ підприємства.

Завершальним етапом аналізу основних засобів є виявлення резервів ефективнішого використання основних засобів і шляхів їх мобілізації.

Спочатку проаналізуємо, які зміни відбулися у структурі власних та орендованих основних засобів. На ТОВ «Орбітал» в оперативній оренді перебувало приміщення виробничого цеху, а також деякі спецпристрої (табл.3.1).

Дані табл.3.1 свідчать, що на кінець 2016 року збільшилась величина машин та обладнання на 47 тис.грн. або на 7,1%, ніж на кінець 2015 року. Спецінструментів збільшилось на 75 тис.грн або на 43,6%. Збільшилась також

величина спецінструментів, які перебували в оперативній оренді, на 114 тис.грн, або на 60,1%.

Таблиця 3.1

Структура та співвідношення власних та орендованих основних засобів

Основні засоби	2015 тис. грн	2016 тис. грн	Відхилення		Частка власних та орендова-них ОЗ		Відхи- лення
			Абсо- лютне тис. грн	Відно- сне, %	2015 %	2016 %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Власні Машини та обладання (залишкова вартість)	654	701	47	7,1	36,2	37,6	+1,4
Спецінструменти та спецпристрої (залишкова вартість)	172	247	75	43,6			
Всього	826	948	122	14,8			
Орендовані Приміщення цеху(оціночна вартість)	1100	1100	0	0	63,8	62,4	-1,4
Спецінструменти та спец пристрої (оціночна вартість)	356	470	114	60,1			
Всього	1456	1570	114	60,1			

Як свідчить аналіз в оперативній оренді перебувала більша частка основних засобів, ніж у власності самого підприємства. Однак якщо в 2015 році співвідношення складало 36,2% на 63,8%, то в 2016 році частка орендованих основних засобів зменшилась на 1,4% від загальної кількості, що є позитивним.

Важливим етапом аналізу основних засобів є дослідження їх технічного стану.

Технічний стан основних засобів характеризується коефіцієнтами зносу і придатності. Коефіцієнти зносу та придатності характеризують частку зношених основних засобів у загальній їх вартості та відображають частку вартості основних засобів, що залишилася до списання в наступних періодах.

Розраховуються ці коефіцієнти за наступними формулами:

$$K_{\text{зносу}} = \frac{\text{сума зносу}}{\text{первісної вартості ОЗ на кінець звітного періоду}}; \quad (3.1)$$

$$K_{\text{придатності}} = \frac{\text{залишкова вартість ОЗ}}{\text{первісної вартості на кінець звітного періоду}} \quad (3.2)$$

$$\text{або } K_{\text{придатності}} = 1 - K_{\text{зносу}}. \quad (3.3)$$

Коефіцієнти доповнюють один одного, даючи в підсумку одиницю, тому недоцільно обчислювати обидва показники. Ступінь зношеності основних засобів більш чітко характеризує показник зносу, який і слід обчислювати для оцінки стану необоротних активів.

Коефіцієнт зношеності і коефіцієнт придатності рекомендується вивчати на початок і кінець звітного періоду. Чим менша величина коефіцієнту зносу і більша величина коефіцієнта придатності, тим кращий технічний стан основних засобів.

Коефіцієнт зносу і придатності основних засобів на підприємстві, яке є об'єктом нашого дослідження відображено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Аналіз технічного стану основних засобів ТОВ «Орбітал»

Показники	2015 рік	2016 рік	Відхилення
1	2	3	4
Початкова вартість (тис. грн.)	1210	1433	223
Знос основних засобів (тис. грн.)	384	485	101

Залишкова вартість основних засобів	826	948	122
Коефіцієнт зношеності	0,317	0,338	0,021
Коефіцієнт придатності	0,683	0,662	-0,021

Наведені розрахунки свідчать, що коефіцієнт зношеності на досліджуваному підприємстві досить високий і виріс на 2,1% за звітний рік. Але ці показники дають умовну оцінку технічному стану основних засобів, що в певній мірі обмежує їх аналітичні можливості (величина зносу залежить від прийнятої на підприємстві системи нарахування амортизації).

Технічний стан основних засобів характеризується його віковим складом. В аналізі діюче (наявне) устаткування групується за видами, а в середині – за строками служби експлуатації – і визначається питома вага кожної вікової групи в загальній його кількості. Середній вік об'єктів основних засобів можна обчислити за допомогою середньої арифметичної:

$$\text{Середній вік} = \frac{\sum K_{ix} P_{vi}}{100} \text{ або } \frac{\sum K_{ix} \Pi_i}{\sum \Pi_i}, \quad (3.4)$$

де K_i – вік i -тої одиниці обладнання;

P_{vi} – питома вага кожної вікової групи;

Π_i – кількість одиниць устаткування кожної групи.

Зіставляючи фактичні строки служби устаткування з нормативними показниками, показниками інших підприємств, оцінюють технічний стан устаткування, його працездатність, розробляють міроприємства щодо оновлення і заміни застарілого устаткування.

Аналіз цих показників не відображає реального стану основних засобів підприємства. Для узагальнюючої оцінки динаміки основних засобів і характеру їх змін розраховують коефіцієнт оновлення, вибуття, ліквідації, приросту та відтворення основних засобів.

Коефіцієнти оновлення та вибуття відображають, яку частину наявних на кінець звітного періоду основних засобів становлять нові та яка частина цих засобів, з якими підприємство почало діяльність у звітному періоді, вибула через знос та з інших причин. Якщо в динаміці коефіцієнт оновлення зростає, це є позитивною тенденцією. Важливо також, щоб коефіцієнт вибуття був меншим за коефіцієнт оновлення. Така ситуація свідчить про наявність нормальної інвестиційної політики на підприємстві.

Для розрахунку коефіцієнта оновлення використовують таку формулу:

$$K_{\text{оновлення}} = \frac{\text{вартість прибулих ОЗ за звітний період}}{\text{первісна вартість ОЗ на кінець звітного періоду}} \quad (3.5)$$

Цей показник вказує яку частку від наявності на кінець звітного періоду складають нові основні засоби. Даний коефіцієнт взаємодоповнює коефіцієнт вибуття, який показує, частину основних засобів, з якими підприємство починало свою діяльність в звітному році вибуло через зношеність і інші причини.

Розрахуємо коефіцієнт вибуття основних засобів, використовуючи наступну формулу:

$$K_{\text{вибуття}} = \frac{\text{вартість вибулих ОЗ за звітний період}}{\text{первісна вартість ОЗ на початок звітного періоду}} \quad (3.6)$$

Як видно з табл. 3.3, негативною тенденцією на даному підприємстві є те, що значно знизився коефіцієнт оновлення у 2016 році на 0,136. Однак відбулося зменшення вибуття основних засобів за звітний період. При аналізі коефіцієнти оновлення і вибуття треба розглядати взаємопов'язано. Отримані результати по коефіцієнтах оновлення і вибуття можна трактувати двояко. По-перше, коефіцієнт оновлення більший за коефіцієнт вибуття, що свідчить про позитивні тенденції в інвестиційній політиці. По-друге, коефіцієнт вибуття зменшився, значить підприємство не ліквідує непотрібні, морально і фізично застарілі основні засоби.

Таблиця 3.3.

Аналіз оновлення і вибуття основних засобів на ТОВ «Орбітал»

Показники	2015 рік	2016 рік	Відхилення
1	2	3	4
Вартість основних засобів на початок періоду (тис. грн)	954	1210	256
Вартість придбаних основних засобів (тис. грн)	370	243	-127
Вартість вибулих основних засобів (тис.грн)	114	20	-94
Вартість основних засобів на кінець періоду (тис. грн.)	1210	1433	223
Коефіцієнт вибуття	0,119	0,017	-0,102
Коефіцієнт оновлення	0,306	0,170	-0,136

Найбільш оптимальний технічний стан основних засобів на підприємстві забезпечувався би тоді, коли коефіцієнт зносу був би найнижчим, середній вік обладнання – найменшим, коефіцієнти оновлення і вибуття були максимально наближеними, при незначному перевищенні коефіцієнта оновлення. Нажаль такої ситуації на досліджуваному нами підприємстві не простежується.

Забезпеченість основними засобами характеризується показниками фондо-, техно-, енергоозброєністю праці, а також наявністю, складом і відповідністю фактичного стану машин і устаткування, необхідному для виконання планового обсягу виробництва продукції.

Фондо- і техноозброєність праці розраховується діленням середньої вартості основних засобів, активної їх частини на середню чисельність робітників в найбільшій зміні, а при однозмінній роботі – до середньоспискової чисельності робітників.

Електроозброєність – визначається відношенням кількості спожитої електроенергії з виробничою метою до середньоспискової чисельності робітників або відпрацьованого часу. Для розрахунку та аналізу показників фондо-, енергоозброєності використовуємо таблицю 3.4.

**Розрахунок показників фондо- і техноенергоозброєності праці
на ТОВ «Орбітал»**

Показники	2015 рік	2016 рік	Відхилення
1	2	3	4
Вартість основних засобів (в т.ч. орендованих) тис.грн	2282	2518	+236
Вартість активної частини основних засобів (в т.ч. орендованих) тис.грн	1182	1418	+236
Середньоспискова чисельність працюючих	17	19	+2
Середньоспискова чисельність робітників	14	16	+2
Кількість спожитої електроенергії тис.квт	31,6	35,3	+3,7
Фондоозброєність	163,0	157,4	-5,6
Техноозброєність	84,4	88,6	+4,2
Енергоозброєність	2,26	2,21	-0,05

Показники фондо- і техноозброєності праці порівняно з минулим періодом змінилися різнонаправлено. Якщо загальна фондоозброєність зменшилась на 5,6 пп., то техноозброєність збільшилась на 4,2 пп, що є позитивним. Такі зміни відбулися через збільшення величини основних засобів, проте вартість активної частини зростала швидше. Крім того відбулося збільшення чисельності робітників. Щодо енергоозброєності, то даний показник дещо незначно зменшився (-0,05 пп), але не за рахунок зменшення використання енергії, а за рахунок в першу чергу збільшення кількості робітників.

Зіставляючи показники фондо- і техноенергоозброєності праці з плановими, фактичними за минулі періоди, з показниками кращих підрозділів, показниками підприємств-партнерів, конкурентів, визначають динаміку і темпи зміни показників, відхилення від плану.

В умовах економічної кризи значно скоротились обсяги виробництва багатьох підприємств. Це призвело до створення залишків неефективних

основних засобів. Їх наявність негативно впливає на фінансові результати діяльності. Для того, щоб виявити розмір зайвих основних засобів, необхідно вивчити потребу в них на початок планового періоду і на довгострокову перспективу, оцінити показники їх використання за умов розширення видів діяльності, перепрофілювання, збільшення обсягів виробництва. За результатами аналізу розробляються заходи щодо поліпшення використання зовсім не використовуваних або частково використовуваних основних засобів шляхом сумісної діяльності з іншими суб'єктами господарювання, підприємцями або використання для організації інших видів діяльності, здачі в оренду або при необхідності шляхом їх реалізації.

Стан та ефективність використання основних засобів безпосередньо впливає на виконання виробничої програми підприємства й можливість отримання прибутку. Діяльність промислових та інших підприємств значною мірою залежить від їх забезпеченості основними засобами та ефективності їх використання.

Ефективність використання основних засобів характеризується такими основними показниками: фондівдача; фондомісткість; рентабельність; капіталівдача.

Ці показники обчислюються за допомогою наступних формул:

$$\text{Фондовіддача} = \frac{\text{обсяг випущеної (реалізованої) продукції}}{\text{вартість основних засобів}}; \quad (3.7)$$

$$\text{Фондомісткість} = \frac{\text{вартість основних засобів}}{\text{обсяг випущеної (реалізованої) продукції}}; \quad (3.8)$$

$$\text{Рентабельність} = \frac{\text{валовий прибуток}}{\text{вартість основних засобів}}; \quad (3.9)$$

$$\text{Капіталівдача} = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{вартість основних засобів}}. \quad (3.10)$$

Найбільш загальним показником, який характеризує ефективність використання основних засобів є фондovіддача. Даний показник показує ефективність використання основних засобів і відображає суму виробленої продукції на одну гривню основних засобів.

Може бути розрахована загальна фондovіддача і фондovіддача активної частини основних засобів. Взаємозв'язок між загальною фондovіддачею і фондovіддачею активної частини основних засобів можна представити так:

$$\Phi / v = ПВ \times \Phi / v(a), \quad (3.11)$$

де ПВ – питома вага активної частини основних засобів в загальній їх вартості; $\Phi/v(a)$ – фондovіддача активної частини основних засобів.

На зміну фондovіддачі впливають наступні фактори:

- зміна вартості основних засобів, кількості основних засобів, ціни придбання, зміни вартості у зв'язку з переоцінкою;
- структурні зрушення в складі основних засобів;
- зміна рівня інтенсивного використання устаткування (зміна потужності і продуктивності через освоєння нового устаткування, модернізацію основних засобів, впровадження міроприємств по вдосконаленню технології виробництва).

Обчислимо показники ефективності використання основних засобів для досліджуваного нами підприємства та простежимо за рахунок яких факторів і в яку сторону змінилися ці показники. Для більшої наглядності і компактності узагальнимо інформацію по цих показниках в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5.

Дані табл. 3.5 показують, що рівень рентабельності основних засобів за звітний рік менший від попереднього року на 0,012 пп. і активної частини – на 0,035 пп. Це вкрай негативна ситуація щодо ефективності використання основних засобів у виробництві. Такий спад рентабельності відбувся при зміні виручки від реалізації продукції та вартості основних засобів: перша росла значно повільніше, ніж вартість основних засобів.

Факторами першого рівня, що впливають на рентабельність основних засобів, являються зміна питомої ваги активної частини основних засобів в загальній їх сумі та рентабельність активної частини основних засобів:

$$R = ПВ_a \times R_a \quad (3.12)$$

За даними таблиці 3.4 проведемо розрахунок впливу факторів на рентабельність за допомогою способу абсолютних різниць:

$$\Delta R_{ПВ} = (ПВ_a^{36} - ПВ_a^M) \times R_a^M = (0,563 - 0,518) \times 0,073 = +0,0033 \text{ грн}$$

$$\Delta R_{R_a} = (R_a^{36} - R_a^M) \times ПВ_a^{36} = (0,038 - 0,073) \times 0,563 = -0,0177 \text{ грн}$$

З розрахунку бачимо, що рентабельність основних засобів за рахунок зміни питомої ваги основних засобів зросла на 0,0033 грн. В той же час, за рахунок зміни рентабельності активної частини основних засобів даний показник зменшився на 0,0177 грн. Таким чином, в загальному підсумку рентабельність основних засобів зменшилась на 0,014 грн., що майже співпадає із загальним відхиленням.

Фондовіддача активної частини основних засобів безпосередньо залежить від їх структури, терміну роботи і середнього динної виробітки.

Для аналізу використаємо наступну факторну модель:

$$\Phi_a = \frac{K \times T_{од} \times ЧВ}{ОЗ_a} \quad (3.13)$$

Аналіз змін фондovіддачі активної частини основних засобів за рахунок окремих факторів представлено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6.

**Зміна фондovіддачі активної частини основних засобів ТОВ
«Орбітал» за рахунок окремих факторів**

ФАКТОР	ВПЛИВ
1	2
Структура основних засобів	$11 \times 1898 \times 198,2 / 1418000 = 2,92 - 3,64 = -0,72$
Кількість технологічного обладнання	$14 \times 1898 \times 198,2 / 1418000 = 3,71 - 2,92 = +0,79$
Кількість годин відпрацьованих за рік одиницею обладнання	$14 \times 1965 \times 198,2 / 1418000 = 3,84 - 3,71 = +0,13$
Виробітки продукції за 1 машино-годину	$14 \times 1965 \times 186,1 / 1418000 = 3,61 - 3,84 = -0,23$
Разом	-0,03 (відповідає відхиленню в табл.3.5)

Підсумовуючи результати проведеного аналізу основних засобів на ТОВ «Орбітал», можна зробити висновки, що вартість основних засобів у звітному році збільшилась завдяки збільшенню кількості орендованих основних засобів. Однак зміна структури основних засобів призвела до зменшення фондovіддачі на 0,72 грн, тому що вартість активної частини росла значно швидше, ніж виручка. Збільшення кількості технологічного обладнання дозволило підвищити фондovіддачу на 0,79 грн., збільшення кількості відпрацьованих годин теж мало позитивний вплив, а саме + 0,13 грн. Однак зменшення виробітку понизило фондovіддачу на 0,23 грн. В цілому фондovіддача активної частини зменшилась на 0,03 грн, що є негативним фактором.

На підприємстві дуже високий показник зношеності основних засобів. В зв'язку з цим підприємству доцільно переглянути облікову політику щодо

основних засобів і вжити всіх можливих заходів для покращення ефективності їх використання.

3.2. Методика аналізу ефективності лізингових операцій

Проведення аналізу ефективності використання лізингу - це пошук, розрахунок інвестицій, що надають змогу не тільки компенсувати витрати від зростання рівня інфляції, але й отримати прибуток з можливих вкладень в основний капітал, отримати від капіталу більший дохід, ніж тільки відсотки банку, збільшити прибуток на вкладений капітал. Це досягається в наслідок вирішення визначеного взаємопов'язаного набору аналітичних завдань.

З точки зору економічних інтересів лізингоодержувача доцільність лізингу розглядається як в поточному (в розрізі одного лізингового платежу), так і в динамічному аспекті, тобто протягом певного періоду використання майна з врахуванням фактора вартості грошей в часі. При цьому, основною особливістю аналізу ефективності операцій фінансового лізингу є забезпечення двох основних умов:

- віддача на вкладенні грошові кошти;
- покриття інвестиційних витрат.

Такий підхід щодо обґрунтування доцільності даної схеми фінансування впливає з того, що фінансовий лізинг є видатками лізингоодержувача, що збільшують або підтримують його капітальні активи.

Грошові надходження лізингоодержувача слід розподіляти на грошові надходження від продажу товарів і послуг, інших видів діяльності, а витрати - на придбання товарно-матеріальних запасів, оплату праці, відрахування на соціальні заходи, оплату операційних витрат, сплату податків і зборів. Інвестиційний грошовий потік лізингоодержувача - це є грошові видатками на

погашення довгострокової заборгованості за лізингове майно, а також виплату відсотків за користування ним.

Чистий грошовий потік лізингодержувача розраховується як операційний грошовий потік, що складається з прибутку та амортизації за мінусом коштів, вкладених у необоротні активи підприємства. Це надає змогу визначити цінність проекту [36, С.160].

Головним завданням аналізу ефективності використання фінансового лізингу є визначення і порівняння грошових потоків від операційної та інвестиційної діяльності підприємства. Отже, оцінюючи проект, який передбачає капіталовкладення на основі фінансового лізингу, необхідно проаналізувати його переваги, визначивши надходження та видатки від його реалізації, що подані у таблиці 3.7.

Грошові надходження від реалізації операцій фінансового лізингу (табл. 3.7) умовно можна поділити на надходження від реалізації виготовленої продукції та застарілих основних засобів, економії витрат завдяки заміні застарілих основних засобів і амортизаційних відрахувань, а також економії на податках. В свою чергу грошові видатки умовно поділяються на такі, що пов'язані з витратами на сплату лізингових платежів, експлуатаційні і капітальні витрати, пов'язані з роботою нового обладнання, збитки від втрати амортизаційних відрахувань та продажу застарілих основних засобів. Не менш важливим фактором, що впливає на формування прибутку є зростання суми податку з прибутку внаслідок збільшення ставки податку, неефективного податкового планування діяльності підприємства.

Проведення оцінки ефективності фінансового лізингу як форми інвестування є досить складна процедура, зумовлена дією низки факторів: по-перше, інвестиційні витрати можуть здійснюватись одноразово; по-друге, отримання результатів від реалізації фінансового лізингу має досить тривалий процес; по-третє, здійснення довгострокових операцій призводить до зростання невизначеності при оцінці всіх аспектів інвестицій, а також ризику помилок.

Умовами позитивної оцінки інвестиційного проекту є його організаційно-

технічне впровадження з фінансової точки зору, а також прийнятність часового періоду для осіб, які приймають рішення щодо інвестування. Позитивна оцінка фінансових аспектів вимагає обрання найбільш привабливих альтернатив проекту з можливих в умовах невизначеності, а також випрацювання стратегії управління критичними параметрами проекту. Важливою складовою оцінки фінансових аспектів проекту є визначення потоків фінансових ресурсів, необхідних для інвестування, пуску та експлуатації, виявлення фінансових ресурсів, доступних з точки зору вартості та часу [36, С.161].

Під час аналізу виявляється ефективність впровадження прогресивного технологічного обладнання на основі фінансового лізингу, а також зростання прибутку за рахунок скорочення витрат на утримання та експлуатацію обладнання, які зростають повільнішими темпами, ніж обсяг виробництва.

Наявність цих факторів вимагає застосовувати різні методи оцінки ефективності реальних інвестицій, які дають можливість приймати обґрунтовані рішення з мінімально можливим рівнем похибки. Від об'єктивності та всебічності оцінки, залежать строки повернення вкладеного капіталу та темпи розвитку підприємства.

Обов'язковим для всіх інвестиційних проектів є проведення комплексного розрахунку комерційної ефективності. Під час проведення такого аналізу оцінюється ефективність здійснення проекту з врахування фінансових інтересів всіх учасників проекту. Він показує, чи вистачить чистого доходу для генерування проекту, щоб забезпечити одержання бажаних результатів, покрити всі витрати (операційні, інвестиційні, фінансові, соціальні, економічні).

У сучасній практиці аналізу використовуються основні методи оцінки ефективності інвестицій, що характеризуються системою показників, розподілених на дві групи - залежно від того, враховується чи не враховується часовий параметр. Це дозволило поєднати нові динамічні (NPV- чиста теперішня вартість, IKL - внутрішня норма дохідності) і прості статичні (PI - рентабельність інвестицій, PP - термін окупності) показники оцінки

ефективності інвестицій. Слід зазначити, що у світовій практиці ці методи розроблено для оцінки ефективності інвестицій, характерна риса яких - здатність приносити поточні доходи, обсяг яких залежить від вихідної вартості об'єкта.

Так, В. Бочаров зазначає, що такі показники використовуються для оцінки вигоди від реалізації та участі в проекті, виявлення реальних умов ефективності реалізації проекту, економічної оцінки альтернативних варіантів фінансування та ризику, пов'язаного з реалізацією інвестиційного проекту [16, С.83].

Професор І. Бланк вказує, що такі показники знаходяться в тісному взаємозв'язку та дозволяють оцінити ефективність інвестиційних проектів з різних сторін. Обрати оптимальне інвестиційне рішення можливо тільки в

потокі прибутку, що генерується, вирахувати обсяг капіталу, здатний акумулювати цей потік. Тому ця особливість обмежує використання згаданих методів дисконтування у випадку оцінки ефективності використання лізингових схем.

Розрахунок чистої поточної вартості від лізингової угоди.

Даний метод аналізу ефективності інвестицій базується на визначенні чистої поточної вартості, на яку зростатиме значна вартість підприємства може зрости внаслідок реалізації інвестицій, беручи до уваги те, що кожне підприємство намагається максимізувати свою цінність.

Оскільки показник чистої поточної вартості одна з основних характеристик грошового потоку, то NPV у всіх випадках визначається застосуванням методу дисконтованих грошових потоків. При цьому, прийняття рішення в багатьох випадках здійснюється на основі значення даного показника.

У визначенні чистої поточної вартості проекту, необхідно передбачити лізингову схему фінансування. Отже, чиста поточна вартість проекту - це різниця між поточною вартістю очікуваних надходжень до виплати відсотків

як винагороди лізингодавцю, збільшеної на суму амортизаційних відрахувань і поточною вартістю теперішніх і майбутніх капітальних витрат лізингодержувача за проектом протягом усього його циклу.

При визначені грошового потоку в процесі формального розрахунку вираховувати відсоткові платежі за фінансовим лізингом немає необхідності. Такий підхід запропоновано І.Кулиняк, він базується на тому, що вирахування відсоткових платежів є по-суті дисконтуванням. Таким чином, існує небезпека того, що грошові потоки дисконтуються двічі - перший раз - шляхом формального вирахування відсоткових платежів з операційного прибутку, а другий раз - в процесі дисконтування при розрахунку NPV [63, С.270].

Застосування методу чистої поточної вартості передбачає такі етапи:

- 1) знаходження теперішньої вартості кожного грошового потоку, враховуючи як прибутки, так і витрати, дисконтовану вартість капітальних витрат;
- 2) сумування дисконтованих грошових потоків, що дає результат як NPV;
- 3) якщо визначена NPV більша від нуля, то здійснення такої операції доцільно.

Вихідна формула для розрахунку чистої поточної вартості:

$$NPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+i)^t} - K_0 \quad (3.14)$$

де NPV – чиста поточна вартість;

CF_t – надходження грошових потоків у кінці t –періоду;

I – бажана норма дисконту;

K₀ - початкова сума інвестицій.

Метод розрахунку рентабельності інвестицій (PI).

У даному методі загальний підхід до оцінки інвестиційного проекту полягає у зіставленні поточної вартості щорічних грошових надходжень, очищених від інвестицій з поточною вартістю інвестованих коштів, що

дозволяє зіставити дві частини чистої поточної вартості (NPV) - дохідну та інвестиційну.

Рентабельність інвестицій це відношення суми приведених ефектів до величини капіталовкладень.

$$PI = (NPV + K_0) / K_0 \quad (3.15)$$

Розрахунок рентабельності інвестицій (PI) для лізингодержувача пов'язаний із певною проблемою. Вона полягає в тому, що лізингодержувач здійснює інвестиційні витрати частинами протягом кількох років, а не єдиною сумою з самого початку строку лізингової операції так, як лізингова схема фінансування капіталовкладень передбачає сплату лізингодержувачем лізингових платежів протягом терміну договору.

Проведена оцінка сучасних методик аналізу ефективності інвестицій показала, що метод фінансування за лізинговою схемою найбільш доцільний, оскільки, дозволить підприємствам здійснювати оновлення основних виробничих засобів з меншими витратами, розширювати виробничі можливості та потужності, які впливають на випуск якісної та конкурентоспроможної продукції (надання послуг, виконання робіт).

Запропоновані лізингодержувачу моделі розрахунку чистої поточної вартості (NPV), рентабельності інвестицій (PI) та строку окупності інвестицій необхідно використовувати на всіх стадіях оцінки інвестиційних проектів для розрахунку величини одержуваного ефекту. При цьому, склад грошових надходжень та капітальних витрат для кожного лізингодержувача мають свої особливості, і це слід врахувати при проведенні аналізу.

Обґрунтовуючи інвестиційний проект підприємству необхідно проаналізувати безліч джерел, перш ніж прийняти рішення про раціональність одного з них або їх комбінації при його фінансуванні. Важливим моментом у цьому процесі є аналіз особливостей кожного джерела, обмежень, які мають місце у використанні того чи іншого способу фінансування, а також вартості

інвестиційних ресурсів.

До теоретичного розгляду питання порівняння ефективності банківського кредиту на придбання основних засобів та фінансового лізингу.

Існуючі методики порівняльного аналізу фінансового лізингу та придбання майна у власність за допомогою банківської позики, побудовані на порівнянні обсягу платежів, наведених на початок терміну дії кредитної або лізингової угоди. Використовуються також методики, що базуються на особливостях оподаткування, які ґрунтуються на економічній доцільності лізингу порівняно з придбанням активів за допомогою банківського кредиту.

При порівнянні розрахунків ефективності фінансового лізингу і кредиту слід розглядати такі обставини:

1) умови кредитної угоди повинні бути доступними для лізингоодержувача;

2) за схемою фінансового лізингу такі роботи, як консалтингові послуги, пошук постачальників, страхування лізингового майна може виконувати лізингодавець. Це збільшує витрати підприємства, водночас знижує ризик можливих помилок і прорахунків, втрати від яких набагато більші від додаткових витрат;

3) отримання кредиту на придбання активу передбачає заставу. Це означає, що порівняння допустиме в тих випадках, коли підприємство має таку можливість;

4) організаційно-економічний механізм реалізації проекту з використанням фінансового лізингу передбачає різні форми використання власних коштів лізингоодержувача.

Мета аналізу - визначити, наскільки привабливий лізинг з фінансової точки зору, як одна з форм фінансування.

Порівняльна оцінка ефективності лізингових операцій порівняно з використанням кредиту для придбання устаткування має велике значення, що зумовлює виявлення зони ефективності лізингових операцій на противагу використанню кредиту. Для оптимізації джерел фінансування інвестиційного

проекту можна використовувати різні критерії, основні з яких - показники часу та ціни. Метою оптимізації є вибір одного або кількох джерел за критеріями з врахуванням інвестиційних обмежень. Процедура оптимізації джерела фінансування для придбання основних виробничих засобів охоплює такі етапи:

- 1) аналіз та оцінка інвестиційних обмежень;
- 2) розрахунок ефективності використання інвестиційних ресурсів для кожного джерела;
- 3) вибір оптимального способу фінансування.

Одним з істотних обмежень є норми чинного законодавства України, які ставлять діяльність підприємства у визначені рамки, зменшуючи тим самим маневрування використанням банківського кредиту та фінансового лізингу.

Інвестиційні обмеження можна обмежити трьома основними чинниками:

- термін залучення коштів;
- сума коштів, які залучаються за рахунок даного джерела;
- ефективність капіталовкладень.

Розглянемо інвестиційні обмеження, які мають місце при фінансуванні капіталовкладень за допомогою банківського кредиту та фінансового лізингу.

Використання банківського кредиту супроводжується такими інвестиційними обмеженнями:

- а) за терміном надання кредиту;
- б) сума кредиту залежить від розміру забезпечення, наданого підприємством під даний кредит, а також цільового призначення;

в) відсотки, які виплачуються за кредит належать до фінансових витрат, і входять до складу валових витрат виробництва (обігу) в період їх нарахування.

При цьому, для підприємств платників податку на прибуток 50 або більше відсотків статутного капіталу, яких перебуває у власності або розпорядженні осіб, що є нерезидентами, зарахування до складу валових витрат виплати або нарахування відсотків за борговими зобов'язаннями на користь наведених вище осіб у будь-якому податковому періоді дозволяється у сумі, що не перевищує суми доходів такого платника податку протягом звітного періоду, отриманих у

вигляді відсотків, збільшеної на суму, що дорівнює 50 відсоткам оподаткованого прибутку звітного періоду, без урахування суми отриманих процентів (у випадку коли засновником виступають фінансові та банківські установи нерезиденти України).

ТОВ «Орбітал» не брало основні засоби на умовах фінансового лізингу, тому наведемо умовний приклад такого розрахунку.

Умовний приклад. *Визначити ефективність фінансування придбання складової машини (за власний рахунок, за рахунок довгострокового кредиту, за рахунок фінансової оренди) на таких умовах:*

1. Вартість машини – 200 тис. грн.
2. Термін експлуатації – 6 років
3. Авансовий лізинговий платіж - 20% від вартості
4. Регулярний лізинговий платіж в рік складає – 50 тис.грн.
5. Ліквідаційна вартість машини - 10 тис. грн.
6. Ставка податку на прибуток - 18%
7. Середня ставка по довгостроковому банківському кредиту - 24%

При визначенні оцінки грошового потоку придбання активу у власність за рахунок довгострокового банківського кредиту, застосовується формула:

$$ГПК = \sum_{t=1}^n \frac{ПК(1-H)}{(1+i)^t} + \frac{СК}{(1+i)^n} \quad (3.16)$$

де ГПК – сума грошового потоку за довгостроковим кредитом, приведений до теперішньої вартості

ПК – сума сплачуваного проценту за кредиту відповідності до річної ставки

СК – сума отриманого кредиту

H- ставка податку на прибуток

i – річна ставка проценту за кредитом

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється розрахунок процентних платежів

Проведемо розрахунки. Отже,

$$\text{ГПК} = \sum (48 \times (1 - 0,18) / (1 + 0,24)^{1-6}) + 200 / (1 + 0,24)^6 - 10 / (1 + 0,24)^6 = 127,04 \text{ тис.грн.}$$

При визначені грошового потоку оренди (лізингу) активу складається лізинговий платіж за формулою:

$$\text{ГПО} = \text{АПЛ} + \sum_{t=1}^n \frac{\text{ЛП}(1 - \text{Н})}{(1 + i)^t} \quad (3.17)$$

де ГПО- сума грошового потоку оренди, приведена до теперішньої вартості

АПЛ – сума авансового лізингового платежу

ЛП- річна сума лізингового платежу.

$$\text{ГПО} = 40 + \sum 50 \times (1 - 0,18) / (1 + 0,24)^{1-6} - 10 / (1 + 0,24)^6 = 161,08 \text{ тис.грн.}$$

При визначені грошового потоку за рахунок власних коштів користуються формулою:

$$\text{ГПП} = \text{В} - \frac{\text{ЛВ}}{(1 + i)^n} \quad (3.18)$$

де ГПП-грошовий потік придбання

В - вартість активу

ЛВ – ліквідаційна вартість

$$\text{ГПП} = 200 - 10 / (1 + 0,24)^6 = 197,25 \text{ тис.грн.}$$

Найбільш оптимальним є вибір найменшого значення із варіантів, що розглядаються. Таким чином придбання за рахунок кредиту є найбільш оптимальним, на другому місці – за рахунок лізингу, на третьому - за рахунок власних коштів.

Ефективність використання фінансового лізингу як інструмента фінансування для сучасних умов економіки України можна визначити таким шляхом. Лізингова компанія, беручи на себе більший ризик, ніж банківська установа, дає змогу промислому підприємству скористатися грошовими коштами, але в іншій формі. Для підприємств, яким необхідні довгострокові вкладення в основні виробничі фонди, на сьогодні іншого вибору немає, оскільки переважно, банки надають кредит терміном не більш ніж на один рік, а лізинг - це можливість отримати «довгостроковий кредит» у формі основних засобів. Тому лізингова компанія бере на себе 100% фінансування витрат, у той час як банківська установа фінансує тільки 60-70%.

Для підприємства, яке вирішує питання вибору фінансування, фінансовий лізинг у сприятливому правовому та податковому середовищі є ефективним механізмом залучення капіталу для оновлення основних виробничих засобів і може розглядатися як альтернатива до довгострокового банківського кредиту. Якщо кредит для підприємства передбачає схему: «гроші - придбання майна - експлуатація майна - продукт - продаж продукту - гроші - відсотки за кредит - повернення кредиту», то схема фінансового лізингу така: «отримання майна за договором лізингу - експлуатація майна - продукт - продаж продукту - лізингові платежі - перехід майна у власність підприємства».

3.3. Методика аудиту орендних операцій

Види аудиту класифікуються за його суб'єктами на зовнішній і внутрішній. Зовнішній аудит проводиться на договірній основі незалежними аудиторськими організаціями або індивідуальними аудиторами для перевірки достовірності фінансових звітів підприємства, що перевіряється, а також об'єктивної оцінки його фінансових можливостей. Виконання такої незалежної експертизи діяльності господарюючого суб'єкта передбачає одночасно і розробку рекомендацій по поліпшенню фінансової стратегії підприємства підвищенню ефективності його господарювання, а також оцінку платоспроможності, фінансової стійкості і наявних резервів. Об'єктом зовнішнього аудиту є діяльність конкретного господарюючого суб'єкта. Цілі зовнішнього аудиту визначаються інтересами замовників, якими можуть бути як державні органи, так власники засобів і фондів. Якщо державні органи цікавлять результати соціально-економічних програм, то власники коштів, і акцій більшою мірою звертають увагу на питання ефективності що укладаються виконавчою владою операцій, раціонального використання грошових і товарно-матеріальних запасів, ефективності управлінської системи компанії, що належить ним, а також на інші спеціальні питання. Основні завдання зовнішнього аудитора: оцінка стану бухгалтерського обліку і фінансової звітності, перевірка достовірності їх даних, вираження про них думки замовникові, захист прав власності.

Зовнішній аудит регламентується юридично і дозволяє зовнішнім користувачам спостерігати і потенційно контролювати діяльність господарюючого суб'єкта і його керівництво. Статус зовнішніх аудиторів визначає вимоги їх відповідальності за свій звіт, критерії, на яких цей звіт базується, повноваження перевіряючих, правила їх призначення і відчуження, рівень їх кваліфікації, розмір винагороди і норми поведінки. Зовнішні аудитори здійснюють свою діяльність відповідно до стандартів аудиту та основних принципів аудиту.

Внутрішній аудит розглядається як невід'ємна частина загальної системи внутрішнього контролю. Його можна визначити як незалежна оцінка діяльності, вироблена всередині підприємства як надання йому аудиторських послуг. Внутрішній аудит почав функціонувати насамперед на великих і середніх підприємствах. Головним його завданням є оцінка якості економічної інформації, що формується на підприємстві, та забезпечення користувачів інформацією про достовірність бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Мета внутрішнього аудиту полягає в експертній оцінці дотримання економічної політики підприємства, включаючи і облікову, оцінки функціонування внутрішнього контролю, здійснюваного усіма структурними підрозділами. Отже, крім завдань суто контрольного характеру, внутрішній аудит вирішує завдання економічної діагностики, вироблення фінансової стратегії, маркетингових досліджень, управлінського консультування та ін.. У даному випадку він розуміється як сукупність різного роду аудиторських послуг на замовлення керівництва підприємства, які надають самостійним підрозділам підприємства. Спеціалізована служба внутрішнього аудиту не може бути одним із структурних підрозділів обліково-фінансової служби. Інакше вона не виконає роль експерта в оцінці облікової політики

Ціллю аудиту орендних операцій стосовно основних засобів є формування думки про правильність формування таких фактів орендних на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності. Для досягнення поставленої мети слід сформулювати послідовність аудиту оренди основних засобів та визначити методику його здійснення.

Аналізуючи роботи різних авторів, можна навести наступні етапи проведення аудиторської перевірки: Б.Ф. Усач виділяє підготовчий, дослідний та завершальний етап [105]. На нашу думку доцільно використовувати послідовність, визначену Л.Л. Кулаковською, яка виділяє підготовчий, проміжний, етап фізичної перевірки, основний та заключний етапи [62].

На підготовчому етапі аудитор повинен провести збір, аналіз і оцінку інформації про діяльність підприємства-клієнта і об'єкту перевірки, а також

типові порушення, що розкриваються при аудиті. Проводиться складання списку документів, які повинні бути представлені аудиторам для перевірки підприємства.

Також аудитор повинен вивчити результати попередніх аудиторських перевірок та наслідки контролю іншими контролюючими органами. На цьому етапі проводиться вибірка методів, які буде застосовувати аудитор при перевірці.

На проміжному етапі аудитор здійснює знайомство, вивчення і оцінку системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю підприємства-клієнта. Аудитор аналізує правильність складання фінансової звітності і відображення в ній операцій з фінансової оренди основних засобів. На цьому етапі використовуються такі методи як: опитування, анкетування, сканування, тестування, дослідження документів.

На етапі фізичної перевірки головна мета аудитора - впевнитись у реальному існуванні об'єкта фінансової оренди і з'ясувати кому належить орендовані основні засоби. Для цього надсилаються листи-запити орендодавцям. Використовуються методи інспекції, запиту, тестування, інвентаризації, дослідження документів, нормативно-правового регулювання.

На основному етапі аудитор здійснює аудиторські процедури щодо оцінки фінансової оренди основних засобів за критеріями аудиторської оцінки фінансової звітності та твердженнями для аудиту фінансової звітності.

При здійсненні аудиту орендних операцій необхідно дотримуватись відповідних критеріїв, а саме:

- повнота - перевірка відображення всіх об'єктів оренди та зобов'язань за ними в повному обсязі. Аудитор має впевнитись, що в балансі клієнта показані всі активи і зобов'язання;

- оцінка - вивчення оцінки об'єктів оренди протягом року згідно з прийнятою обліковою політикою, обраною підприємством на початку звітнього періоду та правильності включення у валюту балансу (звіту про фінансовий стан);

- фактична наявність - перевірка реального існування об'єкту оренди основних засобів;
- належність - перевірка того, чи всі об'єкти оренди, показані в фінансовій звітності, належать підприємству, яке перевіряється;
- правильність відображення - визначення правдивості, точності, об'єктивності відображення об'єкта оренди підприємства на дату складання фінансової звітності за затвердженими типовими формами звітності;
- законність - контроль дотримання підприємством при веденні бухгалтерського обліку і складанні фінансової звітності норм чинного законодавства і нормативних документів;
- обережність - перевірка обов'язковості обліку дійсних витрат, реальних надходжень і витрат, що передбачаються за операціями з оренди основних засобів;
- постійність - перевірка дотримання обраної підприємством облікової політики, а також безперервності функціонування його.

На передостанньому етапі використовуються методи інвентаризації, дослідження документів, слідчо-юридичного обґрунтування, вибіркові та суцільні спостереження, службове розслідування.

Заключний етап - отримана в ході аудиторської перевірки інформація відображається у аудиторських робочих документах. Аудитор оцінює достатність зібраної інформації для того, щоб зробити висновок за орендними операціями з основними засобами підприємства. Аудиторський висновок служить джерелом інформації для оцінки діяльності суб'єктів орендної угоди для зовнішніх контрагентів. На цьому етапі використовуються методи документування результатів, систематизованого групування результатів контролю і аудиту, прийняття рішень, контроль за виконанням прийнятих рішень.

Методика проведення внутрішнього аудиту операцій з оренди основних засобів повинна складатись з кількох блоків.

Перший блок повинен передбачати окреслення повноважень суб'єктів

аудиту, кола завдань та ідентифікацію питань, на які слід звернути увагу в ході перевірки суб'єктам внутрішнього контролю та обґрунтування об'єктів внутрішньогосподарського контролю орендних операцій, який включає законність здійснення господарських операцій, правильність їх відображення у документах, способи взяття на облік орендованого майна та стан внутрішньогосподарського контролю витрат на його утримання.

Об'єктами внутрішнього аудиту операцій з оренди основних засобів виступають елементи облікової політики, господарські операції, записи в первинних документах, облікових регістрах, звітності щодо орендованих об'єктів майна та інформація про порушення у веденні обліку таких операцій, а також недостачі, зловживання, які знайшли документальне відображення в актах ревізії та перевірок, висновках аудиторів, постановах правоохоронних органів. Виокремлення даних об'єктів внутрішнього аудиту операцій з оренди майна надасть змогу отримати своєчасну та повну інформацію щодо майнового забезпечення підприємства, а також витрат, що впливатимуть на фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Важливою складовою об'єктів внутрішнього аудиту орендних операцій є визначення елементів облікової політики, що забезпечать законність ведення бухгалтерського обліку орендних операцій. Елементи облікової політики в частині орендних виплат повинні встановлюватися на рівні підприємства з дотримання усіх норм та положень чинного законодавства, що забезпечить єдність підходу щодо організації та методики облікового відображення операцій з оренди державного та комунального майна.

Є в літературі думка, що стосовно активів, і основних засобів зокрема, повинна бути застосована концепція справедливої вартості. Однак при проведенні аудиту, як зазначає Р.В.Романів, у аудиторів може виникнути сумнів щодо достовірності і правдивості аудиторського висновку стосовно активів/зобов'язань за справедливою вартістю. Тоді він пропонує разом із впровадженням і коректуванням МСФЗ здійснювати коректування стандартів, які регламентують проведення аудиторських перевірок особливо в питаннях

визначення відхилень [96, С.315].

Впровадження внутрішнього контролю на підприємстві забезпечують суб'єкти його здійснення.

Рівні та загальні функції суб'єктів внутрішнього аудиту на рівні підприємства зображено в табл. 3.9. Запропонований поділ суб'єктів внутрішнього контролю на рівні забезпечить координацію дій щодо здійснення контрольних процедур в частині орендних виплат.

Правильно розподілені обов'язки між суб'єктами здійснення контролю за операціями з майном, що не належить підприємству на правах власності, дозволить ефективно використовувати час працівників служби внутрішнього контролю, забезпечити послідовність і логічність здійснюваних контрольних операцій. Взаємодія різних центрів відповідальності із службою внутрішнього контролю на усіх стадіях процесу, дозволить своєчасно виявити недоліки, які допускаються під час приймання майна в оренду, на добудову за договором концесії та на відповідальне зберігання. Така залежність забезпечить ефективне зберігання чужого майна, оскільки відповідальність за його збереження несе підприємство, яке отримало майно за відповідним договором.

Бухгалтерські помилки можна поділити на дві груп и: методичні та технічні. Методичні передбачають, наприклад, неправомірне і нелогічне застосування методики оцінки щодо об'єктів обліку при їх реєстрації, відображенню в обліковій звітності та вибутті; відображення операцій в обліку без достатніх нормативно-правових причин, неправильне групування облікової інформації, зокрема, в системі рахунків. Технічні помилки передбачають наявність арифметичних прорахунків, пропуск або повторне включення господарської операції, тощо. Тому, як зазначає Р.В.Романів бухгалтерські ризики збільшуються під впливом зростання кількості помилок та порушень. Під першим поняттям слід розуміти випадкове викривлення облікової інформації, під другим - свідоме. Свідоме порушення взагалі нівелює поняття «бухгалтерський ризик», оскільки в цьому випадку працівник знає про факт викривлення, а не допускає можливість його появи [97, С.206].

Таблиця 3.9

Рівні та зміст загальних функцій внутрішнього контролю орендних операцій [10]

Необхідною умовою для ефективної реалізації внутрішнього контролю орендних витрат є зацікавленість суб'єктів внутрішнього контролю в отриманні достовірних та повних даних щодо процесу формування показників даних витрат на всіх стадіях контролю (попередній, поточній та наступній стадіях), що забезпечить своєчасність застосування необхідних превентивних заходів з метою збереження економічних ресурсів підприємства.

Внутрішньогосподарський контроль стану розрахунків між орендодавцем та орендарем має бути націлений на попередження наявних та можливих відхилень від заданих критеріїв. Цю вимогу можна забезпечити тільки в процесі попереднього і поточного внутрішньогосподарського контролю.

Попередній контроль орендних виплат здійснюється до формування їх показників. Суб'єкти реалізації внутрішнього контролю повинні встановити ефективність оренди державного та комунального майна (визначити раціональну структуру орендних платежів з урахуванням впливу окремих складових на їх загальну величину, обґрунтувати переваги й недоліки методики розрахунку й побудови графіка сплати орендних платежів), що є передумовою усунення непродуктивних витрат та раціональної використання потужностей.

Поточний контроль забезпечує вивчення господарських операції щодо орендних виплат під час їх здійснення, що забезпечує своєчасне реагування на виникнення суттєвих відхилень та порушень. Застосування контрольних процедур надає можливість визначити основні недоліки процесу організації та облікового відображення орендних операцій, нарахування орендних платежів та відображення витрат на утримання орендованого майна, що надасть можливість управлінським персоналом підвищити економічну ефективність здійснення господарської діяльності підприємства.

Наступний контроль орендних виплат є найбільш результативнішим та надає повну інформацію щодо встановлених порушень та джерел їх виникнення. Після остаточної обробки та узагальнення отриманої інформації управлінський персонал визначає заходи щодо усунення встановлених недоліків та визначає відповідальних осіб за здійснення даних заходів.

Застосування даних видів контролю забезпечить раціональне функціонування системи ресурсозбереження, що є фактором збереження майна власника суб'єкта господарювання. Внутрішній контроль на підприємстві повинен здійснюватися при повній координації дій контролерів для встановлення раціонального розподілу їх обов'язків та уникнення повторного виконання контрольних процедур одного й того ж самого об'єкта контролю.

На даному етапі також здійснюється планування контролю (розробка плану здійснення внутрішнього контролю в розрізі рівнів суб'єктів, розробка класифікатора типових порушень, формування та розпис повноважень суб'єктів контролю).

Другий блок містить інформацію щодо дотримання нормативно-правового законодавства на підставі діючих законів. Основними нормативно-правовими актами з регулювання орендних відносин, які вивчає контролер, виступають: Господарський, Цивільний, Бюджетний та Податковий кодекси України, та П(С)БО 14 «Оренда».

Третій блок передбачає формування фактографічної інформації на підставі первинних документів, реєстрів синтетичного та аналітичного обліку, управлінської звітності, яка формує фінансову звітність підприємства.

При проведенні внутрішнього контролю орендних операцій застосовуються наступні доказові джерела інформації: Положення про облікову політику підприємства з відповідними додатками; установчі документи (статут і установчий договір), засновницький опис майна та організаційні документи (свідоцтво про державну реєстрацію, накази та розпорядження, протоколи загальних зборів засновників (учасників)); договори оренди; первинні документи, що підтверджують надходження й передачу

орендованого майна, нарахування амортизації, накладні (акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів (дана форма застосовується підприємствами для оформлення зарахування до складу основних засобів окремих об'єктів за договорами оренди іншим юридичним або фізичним особам), акт ліквідації основних засобів, відомості нарахування амортизації, акти переоцінки, акти виконаних робіт по ремонту основних засобів, кошториси та договори на ремонт, технічне обслуговування основних засобів підрядними організаціями; страхові поліси; облікові реєстри, що використовується при відображенні господарських операцій з орендованими об'єктами нерухомого майна(Ж №4); фінансова звітність; інвентаризаційні описи, порівняльні відомості, акти інвентаризацій.

У **четвертому блоці** об'єднані фактографічні прийоми, розрахунково-аналітичні процедури та документальний супровід контролю орендних операцій підприємства. Даний блок повинен включати повний перелік дій суб'єктів контролю до визначених на першому блоці об'єктів, що забезпечить дослідження всіх ділянок виникнення та формування показників орендних виплат шляхом застосування цілої низки методичних прийомів. Здійснюється вибір методів внутрішнього контролю: прийомів документального контролю (арифметична, формальна, нормативно-правова, логічна зустрічна, взаємна перевірка), прийомів фактичного контролю (інвентаризація орендованих активів та кредиторської заборгованості в частині зобов'язань з орендних платежів).

Документальний контроль операцій з орендованими основними засобами полягає в документальній перевірці наявності та правильності оформлення договорів оренди та права здійснення статутних видів діяльності, структури і управління підприємства. Об'єктом документального контролю є здійснені господарські операції та господарські відносини, які при цьому виникають. Використання методичних прийомів документального контролю дозволяє перевірити своєчасність, повноту, правильність відображення орендних операцій в первинних документах, записів в облікових реєстрах, Головні

книзі та фінансовій звітності. При здійсненні контролю широко застосовуються методи нормативної перевірки на відповідність операцій з оренди основних засобів чинному законодавству та їх узгодженість щодо правил оцінки майна, умов реалізації, документального оформлення процесу оренди.

Висновки до розділу 3.

1. До основних положень комплексного комерційного аналізу відносимо: оцінку ефективності проекту тільки для підприємства-лізингоодержувача; оцінку проекту, що здійснюється в реальних фінансових цінах; оцінку будь-якого доходу від реалізації проекту і витрати за всіма видами операційної діяльності; ставку дисконтування як вартість довгострокових зобов'язань лізингоодержувача, визначену договором фінансового лізингу; розрахунок виторгу від реалізації поточних та одноразових витрат за ринковими цінами. Мета аналізу - визначити, наскільки привабливий лізинг з фінансової точки зору, як одна з форм фінансування. Вказаний аналіз повинен бути доповнений загальним аналізом використання основних засобів, в тому числі і орендованих.

2. Порівняльна оцінка ефективності лізингових операцій порівняно з використанням кредиту для придбання устаткування має велике значення, що зумовлює виявлення зони ефективності лізингових операцій на противагу використанню кредиту. Для оптимізації джерел фінансування інвестиційного проекту можна використовувати різні критерії, основні з яких - показники часу та ціни. Метою оптимізації є вибір одного або кількох джерел за критеріями з врахуванням інвестиційних обмежень.

3. Методика проведення внутрішнього аудиту операцій з оренди основних засобів повинна складатись з кількох блоків.

Перший блок повинен передбачати окреслення повноважень суб'єктів аудиту, кола завдань та ідентифікацію питань, на які слід звернути увагу в ході перевірки суб'єктам внутрішнього контролю та обґрунтування об'єктів внутрішньогосподарського контролю орендних операцій, який включає законність здійснення господарських операцій, правильність їх відображення у

документах, способи взяття на облік орендованого майна та стан внутрішньогосподарського контролю витрат на його утримання.

Другий блок містить інформацію щодо дотримання нормативно-правового законодавства на підставі діючих законів. Основними нормативно-правовими актами з регулювання орендних відносин, які вивчає контролер, виступають: Господарський, Цивільний, Бюджетний та Податковий кодекси України, та П(С)БО 14 «Оренда».

Третій блок передбачає формування фактографічної інформації на підставі первинних документів, реєстрів синтетичного та аналітичного обліку, управлінської звітності, яка формує фінансову звітність підприємства.

У **четвертому блоці** об'єднані фактографічні прийоми, розрахунково-аналітичні процедури та документальний супровід контролю орендних операцій підприємства. Даний блок повинен включати повний перелік дій суб'єктів контролю до визначених на першому блоці об'єктів, що забезпечить дослідження всіх ділянок виникнення та формування показників орендних виплат шляхом застосування цілої низки методичних прийомів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Аналіз законодавчих і нормативних положень, підходів і точок зору вітчизняних та зарубіжних учених свідчить про відсутність єдиного системного підходу щодо визначення оренди як економічної категорії. Поглиблене вивчення проблеми дозволило сформулювати власне визначення даної категорії, яке враховує виконувані нею функції. Оренда – це регульований договором спосіб реалізації відносин власності між орендодавцем і орендарем, що проявляються як функція формування матеріальних факторів виробництва та як господарська операція з приводу розподілу прав володіння, користування й розпорядження необоротними активами в обмін на орендну плату

2. Як показують історичні дослідження орендні операції проводились ще у далекому минулому. Виникнення оренди - це наслідок можливості реалізувати право будь-якої особи на реалізацію підприємницької діяльності. Світовий досвід і світова практика доводять, що на кожному історичному етапі оренда стає органічною складовою виробничих, економічних, соціальних відносин та сприяє ефективному використанню накопиченого всіма попередніми формаціями елементами матеріального базису виробництва. Ідея оренди походить з глибини віків, проте її актуальність не знижується ні з перебігом часу, ні з переходом від одного типу економічної системи до іншої. Розуміння оренди засновано на розмежуванні права власності і права користування майном, при збереженні прав власності орендодавця.

3. Виходячи з класифікації об'єктів оренди визначено такі її види, як оренда основних засобів, оренда інших необоротних матеріальних активів, оренда нематеріальних активів та оренда інвестиційної нерухомості. Відповідно до розрахунків за орендними операціями виділено короткострокову та довгострокову оренду. Згідно П(С)БО 14 «Оренда» оренду слід поділяти на фінансову та операційну відповідно до того, якою мірою ризики та вигоди, пов'язані з правом власності на орендований актив, стосуються орендодавця та

орендаря. Фінансова оренда - оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Операційна оренда - оренда інша, ніж фінансова. Функціями орендних відносин є правова, економічна, соціальна, організаційна психологічна, підприємницька.

4. Стосовно трактування «оренда», то аналізуючи дефініції різних авторів, ми прийшли висновку, що причиною існування різних думок є недостатнє вивчення та різні підходи науковців та практиків до визначення сутності оренди, недосконале практичне регулювання орендної діяльності нормативно-правовими актами.

5. Лізинг виконує важливі функції.

Перша функція - виробнича. Полягає в тому, що лізинг є прогресивною формою технічного забезпечення виробництва, відкриває користувачам доступ до передової техніки в умовах її швидкого морального старіння.

Друга функція лізингу - фінансова, оскільки лізинг є формою вкладення в основні виробничі засоби.

Третя функція лізингу - збутова. Збутова функція лізингу має значення тоді, коли лізинговий механізм використовується з розширення кола споживачів завдяки підприємствам, що не мають фінансових можливостей придбати обладнання у власність або у зв'язку і з особливостями виробничого циклу немає потреби у постійному ним володінні.

6. Розвиток лізингу є особливо актуальним для України з огляду на такі обставини:

1) українська економіка характеризується високим ступенем зношеності основних засобів. При цьому підприємства змушені фінансувати інвестиції переважно із власних коштів, оскільки кредити банків, кошти інститутів спільного інвестування та інші джерела зовнішнього фінансування складають порівняно невеликий відсоток від загального обсягу капітальних вкладень в економіці;

2) в країні є недостатньо розвинутим сектор малих та середніх підприємств, насамперед через ускладнений доступ до фінансування.

7. Якщо проаналізувати діяльність лізингових компаній за роками, то можна помітити, що максимального розвитку вони набули в 2013 році. Однак війна спричинила спад ділової активності в послідовні роки. Проте в 2017 році ситуація вирівнялася. Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг, (Нацкомфінпослуг) станом на 1 грудня 2017 року видала 364 ліцензій на надання послуг з фінансового лізингу (86 лізингодавців - юридичних осіб (фінансових установ) та 278 фінансових компаній). За даними комісії, загальна вартість діючих договорів фінансового лізингу за результатами 9 місяців 2017 року склала 23,2 млрд грн, що на 0,3 млрд грн більше, ніж на початок 2017 року.

Лідером є США, де частка лізингу сягає третини інвестицій. Лізинг у США є основним інвестиційним інструментом, на частку якого впродовж багатьох років припадає понад 30 % інвестицій в обладнання. У свою чергу, банківські холдингові компанії мають право здійснювати лізинг рухомого і нерухомого майна; а національні банки - лише лізинг рухомого майна.

Україна має досить високий потенціал для розвитку ринку лізингу, але існують деякі проблеми, що стримують цей розвиток, а саме:

1. Доступ до фінансування. Вартість лізингу залишається відносно високою для лізингоотримувача, тому малі і середні підприємства все ще мало використовують переваги лізингу.

2. Податкове законодавство та адміністративна реформа. Існуюче податкове законодавство містить деякі перепони щодо лізингу. Необхідно внести певні зміни до адміністративної та судової системи, щоб спростити процедуру повернення об'єкту лізингу, що зменшить вартість транзакції для лізингодавця.

3. Недостатність знань. Відчувається гостра необхідність в тому, щоб малий і середній бізнес був більш обізнаним щодо лізингу.

4. Відсутність вторинного ринку для довгострокових активів.

5. Нерозвинуті кредитні бюро. Лізингові компанії відчують труднощі аналізуючи потенціальних лізингоотримувачів внаслідок

відсутності достатньої інформації про кредитну історію клієнта.

Практика застосування Закону України «Про фінансовий лізинг» підтверджує думку фахівців щодо необхідності його вдосконалення.

До основних недоліків відноситься:

1) визначення лізингу не розкриває сутності лізингу як майнового кредиту і не пояснює, яке, власне, майно лізингодавець може надавати у користування;

6) у законі визначено два види і три форми з більш ніж 40 наявних видів. При цьому, визначення фінансового та операційного (оперативного) лізингу досить невдалі;

7) закон не містить статті, яка б регулювала діяльність лізингових компаній;

8) статтею 16, як одну з обов'язкових складових лізингового платежу, визначено відшкодування вартості об'єкта лізингу в розмірі амортизаційних відрахувань за період платежу. Така конкретна прив'язка до амортизаційних відрахувань не забезпечує гнучкості платежів, що є однією з переваг лізингу;

9) закон не забезпечує стимулювання розвитку лізингу в Україні.

8. Основна мета організації та ведення обліку орендних операцій - встановлення контролю за наявністю, рухом і збереженням об'єкта, правильним оформленням відповідної технічної документації, своєчасним виставленням претензій постачальникові обладнання на поставку об'єкта лізингу.

Відтак, організація обліку орендних операцій на підприємстві охоплює такі завдання: своєчасне, повне, достовірне, безперервне відображення всіх фактів господарської діяльності, здійснених на підприємстві; обробка даних за допомогою відповідних процедур, прийомів і способів відповідно до вихідної інформації; вибір облікових номенклатур - оптимального переліку інформації, яка необхідна в бухгалтерському обліку для відображення об'єктів; визначення форм і складання альбомів первинних документів, облікових реєстрів, звітності для внутрішньогосподарського обліку, а також вироблення документообігу і, в цілому, - формування справочинства; складання на основі отриманого масиву

обробленої інформації, зафіксованої у первинних документах, фінансовій звітності та подання її зацікавленим користувачам; відображення операцій лізингу в бухгалтерському обліку залежить від того, з якою метою лізингоодержувач отримує основні засоби та яку відіграють вони в його діяльності.

Одним з основних елементів організації бухгалтерського обліку на підприємстві є Наказ про облікову політику.

До наказу про облікову політику підприємства стосовно орендних операцій ми пропонуємо включати такі положення.

1. Закріплення у встановленому порядку матеріальної відповідальності осіб, які безпосередньо будуть експлуатувати лізингове майно.

2. Порядок відображення наявності й руху предметів оперативної оренди на позабалансових рахунках.

3. Організація бухгалтерського обліку розрахунків за операціями оперативної оренди щодо правильності нарахування платежів і списання їх на витрати господарської діяльності відповідно до напрямку використання предмета лізингу.

4. Порядок розмежування і відображення в обліку витрат підприємства на поточний ремонт лізингового майна й витрат на поліпшення активу відповідно до умов лізингового договору.

9. Як показало дослідження, на значній частині підприємств відзначають інформативну обмеженість типових первинних документів з обліку орендованого майна, що ускладнює якісне ведення бухгалтерського обліку, погіршує його аналітичну базу, негативно позначається на ефективності контролю та прийнятті управлінських рішень. Для підвищення аналітичності обліку необхідно також ввести картки аналітичного обліку орендованого майна і відомість обліку орендованого майна.

З метою вдосконалення аналітичного обліку, пропонуємо облік наявності й руху предметів оперативної оренди необхідно здійснювати в розрізі окремих субрахунків до позабалансового рахунку 01 відповідно до видів лізингового

майна, тобто позабалансовий облік будівель необхідно здійснювати окремо від обліку транспортних засобів. З цією метою можна до рахунку 01 відкривати такі субрахунки: 013 «Будинки та споруди, одержані в оперативну оренду», 014 «Машини та обладнання, одержані в оперативну оренду», «Транспортні засоби, одержані в оперативну оренду».

У випадку, коли предмет оперативної оренди у підприємства один або декілька одного виду, то використання наведених вище субрахунків, на нашу думку, є недоцільним.

Вдосконалення облікової документації і документообороту має здійснюватись в слідуєччч напрямках: підвищення оперативності оформлення та обробки інформації процесу оренди; підвищення рівня об'єктивності аналітичної інформації, що міститься в документації; підвищення контролю по обліку надходження вибуття орендованих основних засобів; економія витрат ресурсів та праці документування та обробку документів.

Необхідно удосконалити обліковий процес лізингу шляхом затвердження методичних рекомендацій з обліку лізингу на підприємствах.

Облік розрахунків за лізингове майно у лізингоодержувача має бути побудовано за допомогою таких облікових реєстрів, які обов'язково повинні містити інформацію: реквізити лізингодавця, строк дії лізингового договору, порядок сплати лізингових платежів, розрахунок розмежування загальної суми лізингових платежів на фінансові витрати лізингоодержувача та відшкодування вартості предмета лізингу, дату проведення розрахунків (планову і фактичну), поточну заборгованість, кореспонденцію рахунків.

10. Вплив інфляції на фінансовий стан підприємства і його звітність визначають за допомогою індексу цін з використанням методик відображених у міжнародних стандартах. Об'єкт фінансової оренди теж потрібно переоцінювати за допомогою вказаних методик.

Пропонується для цієї мети використовувати методику оцінки об'єктів бухгалтерського обліку у грошових одиницях і однакої купівельній спроможності (GPL) або методику переоцінки об'єктів бухгалтерського обліку

в поточну вартість **(ССА)**. В основі першої методики покладена ідея трактування капіталу як вкладених у фірму грошових коштів. В основу другої - ідея, яка трактує капітал як сукупність певних матеріальних і нематеріальних цінностей.

Суть методики GPL полягає в періодичному перерахунку активів і зобов'язань підприємства за допомогою загального індексу цін. Всі операції повинні відображатись в поточному обліку за цінами їх здійснення, однак в подальшому при складанні звітності дані коректуються. Суть методики ССА полягає у складанні звітності, в якій **активи** представлені в поточній оцінці.

11. Сучасними формами міжнародного лізингу є левериджліз та ліз-бек.

Левереджліз - форма міжнародного лізингу, за якої орендатор і лізингова фірма створюють довірчу компанію, яка купує техніку у виробника і здає її в довготермінову оренду споживачу. Вигідність такої оренди для споживача полягає в тому, що йому, як правило, надаються податкові та амортизаційні пільги, що дає змогу зменшити плату за оренду. За лізинговою операцією ліз-бек лізингова компанія купує за готівку обладнання в іншій країні у фірми виробника в кредит з наступним його наданням цій фірмі в оренду.

12. Інформація для формування показників, необхідних для заповнення податкової звітності може і повинна створюватись в системі бухгалтерського обліку. Світова практика доводить, що взаємозв'язок між бухгалтерським обліком і оподаткуванням поділено на дві групи: незалежність і залежність. Перший варіант означає, що визначення прибутку в бухгалтерському обліку не залежить від визначення прибутку з метою оподаткування. Залежність означає, що або бухгалтерський облік повністю відповідає податковим правилам, або визначення прибутку з метою оподаткування ґрунтується на методиці, що застосовується в бухгалтерському обліку. Такий варіант найефективніше працює тоді, коли немає значних розбіжностей між методами, що застосовуються в бухгалтерському обліку та в оподаткуванні

13. Правове регулювання лізингових операцій в розвинутих країнах здійснюється окремим законодавством з лізингу (Бельгія, Франція, Італія, ФРН)

або судовими рішеннями (США, Англія). У США, крім того, податкові інспектори здійснюють розмежування договорів лізингу та умовного продажу для пошуку прихованого податку. В Англії договір лізингу - довготермінова угода, а справжній договір має назву «оренда-продаж», у Франції – «кредит-оренда». Якщо в одних країнах є спеціальні закони, які регулюють лізингові операції (наприклад, у Франції та Бельгії), то в інших діють або спеціальні законодавчі акти (Велика Британія і Австралія), або повністю відсутні як спеціальні закони, так і підзаконні акти (США, ФРН)

14. Одним з головних невіршених завдань бухгалтерського обліку лізингових для операцій для закордонних та вітчизняних спеціалістів залишається концепція капіталізації майна. У цьому зв'язку, капіталізація лізингового майна є також одним з невіршених завдань уніфікованих правил бухгалтерського обліку в Україні. Підходи до вирішення цього завдання, з огляду на існування різних точок **зору з** даного приводу, досить різні: від повної відмови від капіталізації до застосування її у всіх лізингових операціях.

Вважаємо, що капіталізованим повинен бути той лізинг, за яким значна частина переваг та ризику від права власності на майно передана лізингоодержувачу. При цьому лізингові відносини, які не передають значну частину переваг та ризику від права на майно, слід враховувати як прості лізингові надходження і не капіталізувати їх.

15. До основних положень комплексного комерційного аналізу відносимо: оцінку ефективності проекту тільки для підприємства-лізингоодержувача; оцінку проекту, що здійснюється в реальних фінансових цінах; оцінку будь-якого доходу від реалізації проекту і витрати за всіма видами операційної діяльності; ставку дисконтування як вартість довгострокових зобов'язань лізингоодержувача, визначену договором фінансового лізингу; розрахунок виторгу від реалізації поточних та одноразових витрат за ринковими цінами. Мета аналізу - визначити, наскільки привабливий лізинг з фінансової точки зору, як одна з форм фінансування. Вказаний аналіз повинен бути доповнений загальним аналізом використання

основних засобів, в тому числі і орендованих.

Аналіз засвідчив, що на кінець 2016 року збільшилась величина машин та обладнання на 47 тис.грн. або на 7,1%, ніж на кінець 2015 року. Спецінструментів збільшилось на 75 тис.грн або на 43,6%. Збільшилась також величина спецінструментів, які перебували в оперативній оренді, на 114 тис.грн, або на 60,1%. Як свідчить аналіз в оперативній оренді перебувала більша частка основних засобів, ніж у власності самого підприємства. Однак якщо в 2015 році співвідношення складало 36,2% на 63,8%, то в 2016 році частка орендованих основних засобів зменшилась на 1,4% від загальної кількості, що є позитивним. Коефіцієнт зношеності на досліджуваному підприємстві досить високий і виріс на 2,1% за звітний рік. Але ці показники дають умовну оцінку технічному стану основних засобів, що в певній мірі обмежує їх аналітичні можливості (величина зносу залежить від прийнятої на підприємстві системи нарахування амортизації). Негативною тенденцією на даному підприємстві є те, що значно знизився коефіцієнт оновлення у 2016 році на 0,136 пп. Однак відбулося зменшення вибуття основних засобів за звітний період. При аналізі коефіцієнти оновлення і вибуття треба розглядати взаємопов'язано. Отримані результати по коефіцієнтах оновлення і вибуття можна трактувати двояко. По-перше, коефіцієнт оновлення більший за коефіцієнт вибуття, що свідчить про позитивні тенденції в інвестиційній політиці. По-друге, коефіцієнт вибуття зменшився, значить підприємство не ліквідує непотрібні, морально і фізично застарілі основні засоби. На підприємстві дуже високий показник зношеності основних засобів. В зв'язку з цим підприємству доцільно переглянути облікову політику щодо основних засобів і вжити всіх можливих заходів для покращення ефективності їх використання.

Показники фондо- і техноозброєності праці порівняно з минулим періодом змінилися різнонаправлено. Якщо загальна фондоозброєність зменшилась на 5,6 пп., то техноозброєність збільшилась на 4,2 пп, що є позитивним. Такі зміни відбулися через збільшення величини основних засобів,

проте вартість активної частини зростала швидше. Крім того відбулося збільшення чисельності робітників. Щодо енергоозброєності, то даний показник дещо незначно зменшився (-0,05 пп), але не за рахунок зменшення використання енергії, а за рахунок в першу чергу збільшення кількості робітників.

Факторний аналіз засвідчив, що рівень рентабельності основних засобів за звітний рік менший від попереднього року на 0,012 пп. і активної частини – на 0,035 пп. Це вкрай негативна ситуація щодо ефективності використання основних засобів у виробництві. Такий спад рентабельності відбувся при зміні виручки від реалізації продукції та вартості основних засобів: перша росла значно повільніше, ніж вартість основних засобів. Рентабельність основних засобів за рахунок зміни питомої ваги основних засобів зросла на 0,0033 грн. В той же час, за рахунок зміни рентабельності активної частини основних засобів даний показник зменшився на 0,0177 грн. Таким чином, в загальному підсумку рентабельність основних засобів зменшилась на 0,014 грн., що майже співпадає із загальним відхиленням.

Підсумовуючи результати проведеного аналізу основних засобів на ТОВ «Орбітал», можна зробити висновки, що вартість основних засобів у звітному році збільшилась завдяки збільшенню кількості орендованих основних засобів. Однак зміна структури основних засобів призвела до зменшення фондівдачі на 0,72 грн, тому що вартість активної частини росла значно швидше, ніж виручка. Збільшення кількості технологічного обладнання дозволило підвищити фондівдачу на 0,79 грн., збільшення кількості відпрацьованих годин теж мало позитивний вплив, а саме + 0,13 грн. Однак зменшення виробітку понизило фондівдачу на 0,23 грн. В цілому фондівдача активної частини зменшилась на 0,03 грн, що є негативним фактором.

Порівняльна оцінка ефективності лізингових операцій порівняно з використанням кредиту для придбання устаткування має велике значення, що зумовлює виявлення зони ефективності лізингових операцій на противагу використанню кредиту. Для оптимізації джерел фінансування інвестиційного

проекту можна використовувати різні критерії, основні з яких - показники часу та ціни. Метою оптимізації є вибір одного або кількох джерел за критеріями з врахуванням інвестиційних обмежень.

Методика проведення внутрішнього аудиту операцій з оренди основних засобів повинна складатись з кількох блоків.

Перший блок повинен передбачати окреслення повноважень суб'єктів аудиту, кола завдань та ідентифікацію питань, на які слід звернути увагу в ході перевірки суб'єктам внутрішнього контролю та обґрунтування об'єктів внутрішньогосподарського контролю орендних операцій, який включає законність здійснення господарських операцій, правильність їх відображення у документах, способи взяття на облік орендованого майна та стан внутрішньогосподарського контролю витрат на його утримання.

Другий блок містить інформацію щодо дотримання нормативно-правового законодавства на підставі діючих законів. Основними нормативно-правовими актами з регулювання орендних відносин, які вивчає контролер, виступають: Господарський, Цивільний, Бюджетний та Податковий кодекси України, та П(С)БО 14 «Оренда».

Третій блок передбачає формування фактографічної інформації на підставі первинних документів, реєстрів синтетичного та аналітичного обліку, управлінської звітності, яка формує фінансову звітність підприємства.

У четвертому блоці об'єднані фактографічні прийоми, розрахунково-аналітичні процедури та документальний супровід контролю орендних операцій підприємства. Даний блок повинен включати повний перелік дій суб'єктів контролю до визначених на першому блоці об'єктів, що забезпечить дослідження всіх ділянок виникнення та формування показників орендних виплат шляхом застосування цілої низки методичних прийомів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєва О.І. Примітки до річної фінансової звітності та формування інформації про основні засоби підприємства, що перебувають в операційній оренді чи фінансовому лізингу / О.І. Андрєєва // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2009. - № 5. – С. 4-8.
2. Артиш В.І. Історичні аспекти виникнення та розвитку лізингу в світі / Артиш В.І.// WELCOM. – 2004. - № 11-12. - С. 3-7.
3. *Бадзим О. С.* Удосконалення функціонування ринку лізингових послуг/ *О.С.Бадзим, А.Р.Древуш* // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — №9(111). —С. 182—190.
4. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. - 7ме вид., перероб. і доп. - К.: «Знання», 2008. - 719 с.
5. Бакалець Р.І. Переваги придбання основних засобів за схемою фінансового лізингу [Електронний ресурс] / Бакалець Р.І // Вісник Львівської державної фінансової академії. – 2010. - № 18. - Режим доступу www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vldfa/2010_18/Bakalets.pdf
6. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом./ И.Т.Балабанов – М.: Финансы и статистика, 1994. – 692 с.
7. Башнянин Г.І. Політична економія [навчальн. посібник]/ Г.І.Башнянин, П.Ю.Лазур, В.С.Медведєв– К.: Ельга, 2000. - 485с.
8. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / О. В.Павловська, Н. М.Притуляк, Н. Ю.Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
9. Безклубна Н.Л. Напрями розвитку лізингу / Н.Л. Безклубна // Економіка та держава. - 2009. - № 12. — С. 44-45.
10. *Боримська К.П.* Методика проведення внутрішнього контролю орендних операцій майна комунальної власності/ К.П. Боримська, Т.В.Кирик // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Збірник наукових праць. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/35129/38528>

11. Братчук Л.М. Оренда: економічна сутність та відмінності від лізингу // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2002. – № 2. – С. 21-25.
12. Братчук Л.М. Склад, структура та класифікація орендної плати // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2003. – № 1(14). – С. 44-51.
13. Бланк И.А. Управление прибылью/ И.А.Бланк. - К.: «Ника-Центр», 1998. - 554 с.
14. Бланк, І. О. Фінансовий менеджмент : [навчальний посібник] /І.О. Бланк. - К. : Ельга, 2008. - 724 с.
15. Богомолов А.Ю.Управление лизинговым процессом/ А.Ю.Богомолов, В.А.Горемыкин// Финансовый менеджмент. - 2001. - № 3. - С. 28-41.
16. Бочаров В.В. Инвестиции/ В.В.Бочаров - СПб.: Питер, 2003. - 288 с.
17. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту: Пер. з англ./ Є.Брігхем - К.: Молодь. 1997.- 1000 с.
18. Буженина Н. История развития лизинговых отношений в США/ Н.Буженина // Лизинг- ревью. – 2000. – №9(10). – С. 31 – 35.
19. Бутар Г. М. Розвиток ринку фнансового лізингу в Україні / Г.М. Бутар // Наукові праці МАУП. - 2013. - № 1(36). - С. 207-210.
20. Бутинець Ф.Ф.Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах. [Навч. посіб.]/ Ф.Ф.Бутинець, Л.Л. Горецька– Житомир: ПП “Рута”, 2002. – 544с.
21. Буянов А. Зарубежный опыт организации орендных отношений/ А.Буянов // Международный сельско-хозяйственный журнал. - 2001. - № 3. - С. 33 - 37
22. Бухгалтерський фінансовий облік. [підручник]/ За ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – 3 – є вид., перероб і допов. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 672 с.

23. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні. [Навч. посіб.] / за ред. С.Ф.Голова.– Дніпропетровськ ТОВ “Баланс – Клуб”, 2000.– 768с.
24. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ ”Перун”, 2005. – 1728 с.
25. Величко Т.Г. Лізинг, як інвестиційний механізм модернізації матеріально-технічної бази підприємств АПК [Електронний ресурс] / Величко Т.Г. // Культура народів причерноморья. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/163/knp163_10-12.pdf
26. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : моногр. / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. — К. : КНЕУ, 2004. — 480 с.
27. Вишнякова В. І. Методологія вибору ефективного виду-лізингової угоди промислових підприємств: навчальний посібник / В. І. Вишнякова - Павлоград: ЗПЕУ, 2005. -120 с.
28. В 2017 році обсяг угод українських лізингових компаній збільшиться майже вдвоє / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.uul.com.ua/press/leasnews/item_1096
29. Ван Хорн Дж. Основы управления финансами: пер. с англ. / Ван Хорн Дж.- М.: Финансы и статистика, 1997. - 800 с.
30. Внукова Н.М. Оцінка можливостей розвитку фінансового лізингу в Україні // Н.М. Внукова, О.С. Бадзим, В.А. Череватенко // Актуальні проблеми економіки. - 2013. - № 9. - С.49-57.
31. Воронко Р. М. Облік у зарубіжних країнах : [навчальн. посібник]/Р.М.Воронко - Львів : Магнолія 2006, 2009. - 744 с.
32. Волкова М. В., Кунченко О. В. Удосконалення обліку лізингових операцій на підприємствах України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67475.doc.htm.
33. Газман В.Д. Лизинг: теория, практика, комментарии / В.Д. Газман. — М. : Фонд ”Правовая культура”, 1997. — 416 с.

34. Герасимович А.М. Лізингові операції: сутність, механізм проведення, оподаткування, облік, аналіз [Електронний ресурс] / А.М. Герасимович, І.А. Герасимович, Н.А. Морозова-Герасимович. – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2009_13/13_24.pdf.

35. Годованець О.В. Вдосконалення бухгалтерського обліку фінансової оренди в орендодавця на основі використання П(С)БО-14/ О.В.Годованець // Наукові записки Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. - Тернопіль. - 2001 № 11.-Ч.1.-С. 206-210.

36. Годованець О.В. Вибір критеріїв оцінки ефективності інвестицій і використанні лізингових операцій як форми фінансування інвестицій/ О.В.Годованець// Наукові записки. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. – Тернопіль. - 2000.-№ 8.-С. 159-163.

37. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: [практичний посібник] / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко.– К. : Лібра, 2001.– 840 с.

38. Господар-ський кодекс України [Електронний ресурс] - Режим доступу:<http://www.rada.gov.ua>.

39. Гудзь Н. В., Денчук П. Н., Романів Р. В. Бухгалтерський облік : навч. посібник. – 2-е вид., перероб. і доп. - Київ: ЦУЛ, 2015. – 425 с. ХІУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/15898>

40. Діденко Л.М. Оренда: етапи розвитку та економічна сутність/ Л.М Діденко. // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – 2002.- № 11. – С. 188-191.

41. Довгалюк Н.В. Відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / Н.В. Довгалюк // Економіка АПК. - 2013. - №11. - С. 30-35.

42. Дроздова Т. Надходження основних засобів на підприємство: проблеми оцінки/ Т. Дроздова // Все про бухгалтерський облік. – 2013. - №31. – С. 6–20

43. Жилінський А.І. Створення сприятливого середовища для розвитку фінансового лізингу в Україні / А.І. Жилінський // WELCOME. - 2004. - № 1. — С. 16-18.
44. Житний П. Визначення впливу зовнішніх чинників на формування облікової політики / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит : науково-практичний журнал. – 2010. - № 1. – С. 19- 25.
45. Житний П. Принципи формування облікової політики / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит : науково-практичний журнал. – 2011. - № 4. – С. 25-28
46. Загальна економічна теорія (політична економія). [Підручник] Частина 1./ Під ред. Буяна І.В., Ковальчука В.М. – Тернопіль: “Net Com Service”, 1998.- 380 с.
47. Задорожний З.В. Внутрішньогосподарський облік у будівництві:[монографія] / З.В. Задорожний. - Тернопіль: Екон. думка, 2006. - 336 с.
48. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 – XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
49. Закон України «Про фінансовий лізинг»: від 16.12.97 р. №723/97-ВР у редакції Закону №1381-IV від 11.12.2003 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] <http://www.rada.gov.ua>
50. История лизинга [Електронний ресурс] / Українське об'єднання лізингодавців. - Режим доступу : lease.org.ua
51. Інструкція Міністерства фінансів України ”Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій” № 291 від 30.11.99. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1037.666.10&nobreak=1>
52. Карінцева О.І. Ефективність використання лізингу в сучасних умовах /О.І.Карінцева,М.О.Харченко,С.О.Кальченко// Механізм регулювання

економіки – 2016. - № 3- 97- 104.

53. Канцедал Н.А. Господарський договір як об'єкт бухгалтерського обліку та контролю / Н.А. Канцедал // Економіка АПК. – 2004. - № 10. С. 106-110

54. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз: теорія і практика: [підручник] / І.Г. Кіндрацька, М.С. Білик, за ред.проф А.Г. Загородній. - Вид. 2-ге, перероб. і доп. - Львів: «Магнолія 2006», 2007. - 440 с.

55. Коваленко Н.І. Ситуаційне моделювання лізингових операцій / Н.І Коваленко // Фінанси України. – 2012. - № 10. – С. 118-125.

56. Кожанова Є. П. Економічний аналіз: [навч. посібник] / Є.П. Кожанова, І.П. Отенко, Т.М. Серікова, П.М. Куліков. — 3-є вид., допр. і доп. — Х. : ВД «ІНЖЕК», 2009. — 344с

57. Коба О.В. Облік орендних операцій [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/35.pdf>

58. Коссак В.М. Право інтелектуальної власності [Підручник]/ В.М.Коссак, І.Є.Якубівський. — К.: Істина, 2007. — 208 с.

59. Крічка М. Методика та організація обліку і аналізу основних засобів / М. Крічка // Економіка та держава. – 2013. - №6. – С. 73-75.

60. Кругляк Б. Аудит основних засобів промислових підприємств: методичний аспект / Б. Кругляк // Бухгалтерський облік і аудит. - 2012. - №7. - С. 50-58.

61. Крупка Я.Д. Фінансовий облік : [підручник] / Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Микитюк Н.Я. та ін. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 451 с.

62. Кулаковська Л.П. Онови аудиту: [навч.посіб.]/ Л.П. Кулаковська. - К.: “Каравелла” Львів: “Новий світ” - 2000, 2002. - 504 с.

63. Кулиняк І.Я. Методика економічного аналізу лізингових платежів машинобудівних підприємств / І.Я Кулиняк // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: збірник наукових праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. - Вип. 19.13. - С. 269-274.

64. Кулиняк І.Я. Теоретичні засади багатоаспектності поняття ”лізинг” [Електронний ресурс] / І.Я. Кулиняк // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2009. – Вип. 19.3. – Режим доступу. : www.nbuu.gov.ua/portal/chem_biol/...3/276_Kulyniak_19_3.pdf

65. Лазебна Ю.М. Амортизація основних фондів при фінансовому лізингу / Лазебна Ю.М. // Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив : матеріали третьої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 22-24 листопада 2007 року. – Ч. 1. – Київ : ТОВ ”ТК Меганом”, 2007. – С. 34-35.

66. Лазебна Ю.М. Відображення фінансового лізингу у бухгалтерському обліку та податкових розрахунків / Ю.М. Лазебна // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. - Випуск 223: В.3 т. - Т.ІІ. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. -334 с. (С. 372 - 379).

67. Леваєва Л.Ю., Кучеренко С.Ю., Кучеренко М.А. Аналіз діяльності фінансових та лізингових компаній в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу eprints.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/.../28.pdf?..

68. Лізинг в цифрах и фактах [Електронний ресурс] / Українське об'єднання лізингодавців. - Режим доступу : www.lease.org.ua

69. Литвиненко І.Ю. Класифікація оренди для потреб бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [//ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/82780/8609](http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/82780/8609)

70. Майорова Т. В. Інвестиційний податковий кредит як непрямий метод фінансування інноваційної діяльності /Т. В. Майорова// Економіка та держава -2015. -№ 2. -С. 31-34.

71. Марценюк-Розарьонова, О. В. Проблеми лізингових відносин на сучасному етапі та шляхи їх подолання/ О. В. Марценюк-Розарьонова, С. В. Зарубенко// Збірник наукових праць ВНАУ. - 2012. — № 2 (64). — С. 77-82.

72. Майдула Г.С Лізинг як джерело відтворення основних засобів підприємства/ Г.С Майдула // [Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету](http://www.znau.com.ua/ua/visnik-znau/visnik-znau-2011-2-416-426). - 2011. - № 2(2). - С. 416-426.

73. Маслова И.А., Сближение бухгалтерського и налогового учёта / Маслова И.А., Хононеко М.Е. // Финансовий менеджмент . -2013. -№5 – С.33-43.
74. Мельник Е.Г. Контроль витрат майбутніх періодів / Е.Г. Мельник // Міжнародний збірник наукових праць. - 2009. - № 3 (15). - С. 165-169.
75. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 17 “Оренда” [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. - Режим доступу : http://minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408
76. Міщенко, В. І. Основи лізингу: навчальний посібник / Серія «Бібліотека банкіра» // В. І. Міщенко, О. Г. Луб'яницький, Н. Г. Слав'янська - К.: Товариство «Знання», 2003. - 138 с.
77. Михальчук М.В. Міжнародний досвід використання лізингових відносин в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/56259/53140>
78. Нашкерська Г.В. Фінансовий облік: [навч. посібник] / Г.В. Нашкерська. - К.: Кондор, 2009. 503 с.
79. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета: Пер с англ. / Под ред. Я.В. Соколова./ Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 496 с.
80. Організація бухгалтерського обліку. [навч. посібник] /Ф.Ф.Бутинець, О.В.Олійник, М.М.Шигун, С.М.Шулепова. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 576 с.
81. Пантелєєв В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: [монографія] / Пантелєєв В.П.; Державна академія статистики, обліку та аудиту. - К.: ДП Інформ.-аналіт. агенство, 2008.-491 с.
82. Пилипенко А.А. Організація обліку і контролю: [підручник] / А.А. Пилипенко. - Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2004. - 424 с.
83. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 9 місяців 2015 року [Електронний ресурс] / звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. - Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>.

84. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Мінфіну України від 30.11.99 р. (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>

85. Подік А.В. Історія виникнення і аналіз розвитку оренди (лізингу)/ А.В.Подік // Агросвіт. - 2007. - № 7. - С. 18 - 22.

86. Положій. В. М. Власність: економічний аспект. Альтернативні концепції та методики [Текст] : [наук. вид.] / В. М. Положій, Л. П.Чижов. - Суми : ВВП "Мрія"-ЛТД, 1994. - 80 с.

87. *Поліщук І.Р.* Удосконалення внутрішнього контролю операцій з нерухомістю: організаційно-методичний підхід / І.Р. Поліщук // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. - 2011. - № 4 (58). - С. 111-115.

88. П(С)БО 14 «Оренда» [Електронний ресурс] - Режим доступу:<http://www.rada.gov.ua>

89. Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 28 грудня 2000 року № 353.

90. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] - Режим доступу:<http://www.rada.gov.ua>.

91. Прокопенко І.Ф. Методика і методологія економічного аналізу: [навч. посібник] / І.Ф. Прокопенко, В.І. Гнанін. - К.:ЦУЛ, 2008. - 430 с.

92. Пшенична А.Ж. Аудит: [навч. посібник] / А.Ж. Пшенична. - К.:ЦУЛ, 2008. - 320 с.

93. *Розмислова Н.О.* Контроль операцій з інвестиційною нерухомістю в умовах предметної цілісності об'єкту / Н.О. Розмислова // Науковий вісник Ужгородського університету / Серія: Економіка. - 2010. - випуск 29 (частина 1). - С. 186-189.

94. Романів Р. В. Формування та функціонування системи управлінського обліку на промислових підприємствах (на прикладі підприємств лакофарбової промисловості України) [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня

к. е. н: спец. 08.06.04 - бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Ростислав В. Р. – Тернопіль : ТАНГ, 2000. – 224 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/2833>

95. [Романів Р. В. До питання необхідності врахування чинника інфляції при аналізі звітності підприємства / Р. В. Романів // Наукові записки : зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. акад. нар. госп-ва. - Тернопіль : Економічна думка, 2002. - Вип. 11, ч. 1. - С. 114-116.](#) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://library.tneu.edu.ua/index.php/nmkd/62-resursy-biblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/r?start=20>

96. Романів Р.В. Проблеми застосування у бухгалтерському обліку оцінки за справедливою вартістю та її вплив на світові економічні процеси / Р.В.Романів// Економічний аналіз: збірник науково-технічних праць кафедри економічного аналізу. -2010. - №6. – С. 314-316.

97. Романів Р.В. Бухгалтерські ризики та їх вплив на інформаційне середовище/ Р.В.Романів// Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 30 червня 2017 р.)–Тернопіль: ТНЕУ, 2017.– С.205-207. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/22574/1/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%9B%D1%83%D1%87%D0%BA%D0%BE.pdf#page=205>.

98. Романів Р.В. Облікові та юридичні аспекти операцій з правами на нерухомість: вітчизняний та зарубіжний досвід / Р.В.Романів //Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. -2013. - №3. – С. 272-279. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/2871>

99. Стащенко Ю.В. Лізингові операції в бухгалтерському обліку/ Ю.В. Стащенко // Фінанси, облік і аудит. – 2013. №1 – С.306-313

100. Супова А.Т. Особенности развития лизинга в странах Западной Европы // Эко. – 1998. – №10. – С. 156 – 165.

101. *Сухарева Л.А.* Внутренний финансовый контроль: история исследования, состояние, перспективу / Л.А. Сухарева, И.Н. Дмитренко, М.В. Борисенко // Вісник Львівської комерційної академії. - Львів, 2004. - С. 84-91.

102. *Харченко С. А.* Методичні основи розрахунків із лізингових платежів / С. А.Харченко //Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 4(94). — С. 188—197.

103. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда; [под ред. проф. Я. В. Соколова]. - М.: Финансы и статистика, 1997. - 576 с.

104. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] - Режим доступу:<http://www.rada.gov.ua>

105. *Усач Б.Ф.* Контроль і ревізія: [підручник] / Б.Ф. Усач. - [5-те вид.]. - К.: Знання-Прес, 2004. - 253 с.